

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

มายาคติว่าด้วยความสำเร็จของผู้เรียน :

กรณีศึกษาเรื่องการสอบเข้ามหาวิทยาลัยในประเทศไทย

รายงานวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ: การสำรวจและร่องรอยมายาคติทางการศึกษาในสังคมไทย

ฝน นิลเวท

ปัทมา แซ่มช้อย

คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ได้รับการสนับสนุนจาก โครงการผู้นำแห่งอนาคต
คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

กันยายน 2563

สารบัญ

บทคัดย่อ.....	3
บทที่ 1 ที่มาและความสำคัญ.....	4
1.1 ความสำคัญของเรื่อง.....	4
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
1.3 ขอบเขตการวิจัย.....	6
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1 กรณีศึกษาเรื่องการสอบเข้ามหาวิทยาลัย.....	8
2.2 มายาคติว่าด้วยความสำเร็จของผู้เรียน.....	9
2.3 ระบบการศึกษากระแสหลักในประเทศไทย: จากอดีต สู่ปัจจุบัน.....	11
แผนการศึกษาแห่งชาติที่ 1 (ค.ศ. 1960- 1976).....	12
แผนการศึกษาแห่งชาติที่ 2 (ค.ศ. 1977-1991).....	12
แผนการศึกษาแห่งชาติที่ 3 (ค.ศ. 1992- ปัจจุบัน).....	12
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	14
3.1 ผู้ให้ข้อมูล และการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล.....	14
3.2 วิธีการเก็บข้อมูล.....	17
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	18
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	20
4.1 วาทกรรมที่เกี่ยวกับความสำเร็จของผู้เรียน ในมุมมองของครูและนักเรียน.....	20
4.2 พลวัตของวาทกรรม และวาทกรรมที่แข่งขันกัน (Dynamic of discourse/ Discourse & Competing discourses).....	25
4.3 ปัจจัยส่งเสริมการดำรงอยู่ของวาทกรรม.....	27
4.3.1 ปัจจัยที่เป็นค่านิยมและความเชื่อในสังคมไทย.....	27
4.3.2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการขาดข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพในปัจจุบัน.....	33
4.3.3 ปัจจัยระดับนโยบายของโรงเรียน.....	34

4.4 ผลเชิงปฏิบัติการของวาทกรรมเกี่ยวกับความสำเร็จที่ส่งผลต่อสุขภาวะของนักเรียน.....	36
บทที่ 5.....	41
อภิปรายผลและสรุปผลการศึกษา.....	41
5.1 วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้เรียน.....	41
5.2 การประกอบสร้างของวาทกรรม.....	42
5.2.1 วาทกรรมชุดที่หนึ่ง: ความสำเร็จ คือความมั่นคงทางอาชีพ.....	42
5.2.2 วาทกรรมชุดที่สอง: ความสำเร็จคือความสุข และการค้นหาตัวเอง (Happiness & Passion).....	43
5.3 ผลเชิงปฏิบัติการของวาทกรรม.....	44
5.4 ความเหลื่อมล้ำทางสังคม และปัญหาสุขภาวะของผู้เรียน.....	46
5.5 การสอบเข้ามหาวิทยาลัย: สนามแข่งขันที่ต้องมีคนสำเร็จและคนล้มเหลว.....	46
5.6 ประโยชน์ของงานวิจัย.....	48
5.7 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	49
เอกสารอ้างอิง.....	50

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ เกิดขึ้นเนื่องจากปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการสอบเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ซึ่งถูกมองว่าเป็นหมุดหมายแสดงถึงความสำเร็จทางการศึกษาของผู้เรียน ก่อให้เกิดกระแสการแข่งขัน การกวดวิชา และความพยายามอย่างหนักที่จะประสบความสำเร็จในการเข้ามหาวิทยาลัย การประสบความสำเร็จในการเข้ามหาวิทยาลัย ถูกผูกโยงเข้ากับความสำเร็จในชีวิตภายภาคหน้า ส่งผลกระทบต่อสุขภาพทั้งทางใจ ทางกาย ทางสังคม ของผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ผู้ปกครองและครู

ปัจจุบัน การศึกษาที่ทำความเข้าใจถึงที่มาของชุดความคิดที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จ ว่ามีการก่อร่าง ส่งต่อ และส่งผลอย่างไรต่อสุขภาพผู้เรียนและสังคม มีจำนวนน้อยมาก ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ 1. ศึกษาวาทกรรมว่าด้วยความสำเร็จของผู้เรียน กรณีสอบเข้ามหาวิทยาลัย 2. วิเคราะห์ที่มาและการสร้างความหมายของวาทกรรมดังกล่าว และ 3. ศึกษาอำนาจของวาทกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสังคมไทย โดยเฉพาะผลที่มีต่อสุขภาพของผู้เรียน

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ครูและผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนที่อยู่ในระบบการศึกษากระแสหลักของประเทศไทย จำนวนทั้งสิ้น 16 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์แก่นสาระ (thematic analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์วาทกรรม (discourse analysis) เพื่อทำความเข้าใจระดับของวาทกรรมที่ปรากฏในรูปของการให้ความหมาย ประสบการณ์ และการประกอบสร้าง

ผลการศึกษาทำให้เห็นวาทกรรมแข่งขัน 2 ชุดในสังคมไทยที่เกี่ยวข้องความสำเร็จของผู้เรียน ได้แก่ “ความสำเร็จหมายถึงความมั่นคงทางอาชีพ” และ “ความสำเร็จหมายถึงความสุข และการค้นพบตัวเอง” ซึ่งวาทกรรมดังกล่าวประกอบสร้างมาจากความเชื่อ ค่านิยม และแนวคิดร่วมสมัยในสังคมไทยแต่ละยุคสมัย ได้แก่ความเชื่อเรื่องของการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ อิทธิพลของพ่อแม่ในการดำรงชีวิตของลูก แนวคิดเสรีนิยมใหม่ ที่ส่งผลให้เกิดกระแสในสังคมเรื่องความสุข และการแข่งขันเพื่อมีทักษะสำหรับตลาดแรงงาน

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงผลกระทบต่อสุขภาพของผู้เรียน อันเนื่องจากวาทกรรมที่ยังคงแข่งขันกัน เช่น ผู้เรียนมีความเชื่อว่าจะต้องค้นพบตัวเองและมีทางเลือกที่ให้ความสุขกับตนเอง แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องเลือกเรียนเพื่อตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ด้วย การไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน ส่งผลให้ตัวผู้เรียนรู้สึก “ดีไม่พอ” โดยการปราศจากการคำนึงถึงโครงสร้าง และระบบในสังคมที่ก็มีอิทธิพลต่อความสำเร็จระดับบุคคลเช่นกัน

นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่า ด้วยสังคมไทยเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับคุณวุฒิ การมีหลักฐานว่าได้ประสบความสำเร็จ ดังนั้นการสอบเข้ามหาวิทยาลัยจึงกลายเป็นสนามแข่งขัน ที่นักเรียนใช้พิสูจน์ความสามารถของตนเอง ซึ่งส่งผลอย่างมากต่อสุขภาพของผู้เรียน การศึกษาชิ้นนี้ได้เสนอว่า การทำความเข้าใจมิติอันหลากหลายของมุมมองความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในสังคม อาจช่วยคลี่คลายปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับประเด็นด้านการศึกษา โดยเฉพาะเรื่องความสำเร็จในการเรียนของเยาวชน

บทที่ 1 ที่มาและความสำคัญ

1.1 ความสำคัญของเรื่อง

เมื่อพูดถึงคำว่า “ความสำเร็จ” ในบริบทการศึกษา สังคมมักให้ความสนใจกับความสำเร็จในผลการเรียนของตัวผู้เรียน ซึ่งสามารถถูกนำไปเป็นตัววัดความสำเร็จในการจัดการศึกษา ของครู ของโรงเรียน หรือของประเทศ ดังนั้นในการชี้วัดผลความสำเร็จทางการศึกษาในปัจจุบัน มักจะวัดไปที่ความสำเร็จของผู้เรียน และโรงเรียนโดยการใช้ผลการสอบ และคะแนนเป็นตัวชี้วัด ในขณะที่การวัดผลความสำเร็จการศึกษาภายในประเทศก็มักจะดูที่ผลคะแนนโครงการประเมินนักเรียนร่วมกับนานาชาติ (Programme for International Student Assessment-PISA) (วิทยากร เชียงกูล, 2562, 17 มิถุนายน; บุษงา วัฒนะ, 2561) การศึกษา มักถูกมองเป็นเครื่องมือ ที่นำผู้เรียนไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงาน และชีวิต ผู้ที่มีการศึกษาจะมีโอกาสเข้าสู่อาชีพการงานที่ดี มีรายได้สูง เห็นได้จากคำพูดที่ถูกถ่ายทอดส่งต่อในสังคมว่า การศึกษา คือบันไดขั้นแรกของความสำเร็จ และกลายเป็นความเชื่อในสังคมไทยว่า ความสำเร็จทางการศึกษาจะนำไปสู่ความสำเร็จและความสุขในชีวิตในด้านต่างๆ ดังคำพูดที่มักมีการบอกกล่าวกับเยาวชนว่า เรียนให้เก่งๆ โตขึ้นจะได้สบาย จะได้มีงานมีการดีๆ ทำ จะได้เป็นเจ้าคนนายคน ฯลฯ เกิดเป็นความเชื่อในสังคมว่า การเรียนเก่ง เป็นเครื่องประกันความสำเร็จในชีวิต ซึ่งจะนำไปสู่สถานะที่ดีในอนาคต ในขณะที่เดียวกันก็ยังได้แฝงความเชื่ออีกชุดไว้ว่า การเรียนไม่เก่ง อาจหมายถึงชีวิตที่ไม่ประสบความสำเร็จ

วิธีคิด คุณค่า ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติและการแสดงออกของคนในสังคมที่มีต่อประเด็นเรื่องความสำเร็จของผู้เรียนดังที่กล่าวไปข้างต้น นำไปสู่ปฏิบัติการทางวาทกรรม (discursive practice) จนสามารถประกอบสร้างหรือสถาปนาเป็นสิ่งที่อาจเรียกได้ว่า “มายาคติ” ที่ส่งผลต่อสังคมไทย ทั้งในระดับปัจเจก เช่น การที่ผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษามักถูกกดดันให้เลือกแผนการเรียน สาขาในการเรียนต่อ หรือประกอบอาชีพตามที่สังคมคาดหวัง แทนที่จะมีโอกาสเลือกตามความถนัดหรือความสนใจเฉพาะของตน และระดับสังคม เช่น การเรียนในโรงเรียนมีชื่อเสียง ถูกนับว่าเป็นการประสบความสำเร็จทางการศึกษา ซึ่งสามารถนำไปสู่การประดิษฐ์สร้างอัตลักษณ์ของผู้ที่สำเร็จในชีวิต ก่อให้เกิดการจัดอันดับชนชั้นทางสังคม ที่อาจผลักดันให้ผู้ที่ไม่ได้เรียนในสถาบันประเภทดังกล่าว ตกอยู่ในภาวะเป็นผู้อื่น (the other) ที่ต้องเผชิญความท้าทายในการมีบทบาทอำนาจในสังคม รวมไปถึงข้อกำหนดในเชิงนโยบายที่มุ่งพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาให้ผู้เรียน เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานการวัดประเมินต่างๆ โดยอาจมองข้ามบริบทแวดล้อมของตัวผู้เรียน และมองข้ามการวิเคราะห์ที่ตั้งคำถามว่าใครเป็นผู้ได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์ จากผลกระทบจากปฏิบัติการทางวาทกรรมและมายาคติดังกล่าว

ในขณะเดียวกัน วาทกรรมกระแสหลัก (dominant discourse) ว่าด้วยความสำเร็จของผู้เรียนที่มาจากผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ได้ก่อให้เกิดกระแสที่มองว่า วาทกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดมายาคติ และได้ประกอบสร้างวาทกรรมทวนกระแส (counter discourse) ขึ้นมาปฏิบัติการอีกชุดหนึ่งในสังคมไทย ตามที่

พบจากแนวคิด ความเชื่อ คุณค่า ที่สะท้อนอยู่ในสื่อต่างๆ เช่น วาทกรรม “เรียนเก่งใช้ว่าจะทำงานเป็น” (พุดม มิ่งศุกกุล, 2561) หรือ “เรียนไม่จบ ไม่เก่ง ก็ประสบความสำเร็จได้”

รวมไปถึงในช่วงที่ผ่านมา เริ่มมีการตั้งคำถามในสังคมเกี่ยวกับประเด็นที่ว่า การประสบความสำเร็จในผล การศึกษา นำไปสู่สภาวะ (well-being) ของผู้เรียน ทั้งในปัจจุบันและอนาคต จริงหรือไม่ โดยเฉพาะเมื่อมีข่าว เกิดขึ้นว่า นักเรียนที่เรียนเก่ง ประสบความสำเร็จในการเรียนที่โรงเรียน แต่กลับมีปัญหาสุขภาพทั้งกายและใจ ที่ เกี่ยวเนื่องมาจากการเรียน หรือนักเรียนที่คิดว่าตนเองไม่สามารถประสบความสำเร็จในการเรียนได้ สูญเสียสข ภาวะทางจิต เกิดความเครียด มีอาการซึมเศร้า จนกระทำอัตวินิบาตกรรม (ไทยโพสต์, 2562, 14 มีนาคม; CH7NEWS, 2562, 12 มีนาคม; ผู้จัดการออนไลน์, 2561, 19 สิงหาคม) ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้ได้เกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง จนส่งผลกระทบต่อสภาวะของสังคมโดยรวม จนมีความพยายามวิเคราะห์และค้นหาแนวทางแก้ไขจากหลายฝ่ายในสังคม มากขึ้น ซึ่งนักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้มีความเห็น ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาดังกล่าว มีส่วนมาจากความ คาดหวังในผลสำเร็จทางการเรียนของตนเอง ที่มาจากทั้งตัวผู้เรียนเอง ผู้ปกครอง เพื่อน และสังคมรอบข้าง ส่งผล ให้เยาวชนในวัยเรียนเกิดความเครียด วิตกกังวลและกดดันที่ต้องพยายามแข่งขันเพื่อให้ประสบความสำเร็จในการ เรียน จนเกิดความพึงพอใจในตนเองต่ำ (low self-esteem) รวมไปถึงการที่สังคมให้คุณค่ากับการเรียนเก่งทาง วิชาการ จนมองข้ามการส่งเสริมด้านสภาวะของผู้เรียน (สรวงมณธ์ สิทธิสมาน, 2562, 13 มีนาคม; ภูซังค์ เหล่า รุจิสวัสดิ์, 2561, 9 เมษายน)

อย่างไรก็ตาม ความพยายามในการแก้ปัญหาหนี้ มักมุ่งไปที่การเข้าไปดูแลสภาวะจิตของผู้เรียน ทำความ เข้าใจกับผู้ปกครอง ครู โรงเรียน และสังคมโดยรวม เป็นหลัก ซึ่งแม้เป็นเรื่องที่จำเป็น แต่ในแง่มุมมองด้านการทำความเข้าใจที่ มาที่ไปและเบื้องหลังของระบบคิดที่นำมาสู่ปัญหานี้ ยังคงมีการพูดถึงน้อยมากในปัจจุบัน โดยเฉพาะ การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับชุดความคิดที่มีต่อประเด็นเรื่องความสำเร็จที่ปรากฏในบริบทการศึกษาไทย วาทกรรม เรื่องความสำเร็จ อำนางในเชิงปฏิบัติการของวาทกรรมเหล่านี้ที่ส่งผลกระทบต่อสภาวะทั้งในมิติทั้งทางทางปัญญา กาย ใจ สังคม ของนักเรียนและครู ที่เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ในระดับปฐมภูมิ รวมไปถึงสภาวะของสังคมในวง กว้าง ซึ่งจากการค้นคว้าในวารสารที่อยู่ในฐานข้อมูล TCI พบว่า ปัจจุบันงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็น ความสำเร็จในบริบทการศึกษาไทย มักมุ่งไปที่การศึกษาปัจจัยหรือวิธีการจัดการเรียนรู้ที่นำไปสู่ความสำเร็จ ทางการศึกษาหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยไม่พบบงานวิจัยที่ศึกษาเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับชุดความคิดในสังคมที่ เกี่ยวข้องกับประเด็นความสำเร็จ

งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งที่จะเติมเต็มช่องว่างทางองค์ความรู้นี้ โดยเน้นการการศึกษาวิเคราะห์วาทกรรมและชุด ความคิดที่มีอยู่หลากหลายในสังคมในประเด็นนี้ ทั้งในบริบทสังคมวัฒนธรรมไทย โดยการเก็บข้อมูลแนวเรื่องเล่า จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องระดับปฐมภูมิ (primary stakeholder) ในระบบการศึกษาระแหหลักในประเทศไทย เพื่อให้ เห็นการสถาปนาของมายาคติที่ดำรงอยู่ในระบบความคิดความเชื่อของคนไทยที่มีต่อการศึกษา เห็นการประกอบ สร้างความหมายของคำว่า ความสำเร็จ ในสังคมไทย ว่ามีที่มาที่ไปอย่างไรบ้าง มีชุดความคิดใดที่เกี่ยวข้องปรากฏ อยู่บ้าง ชุดความคิดใดที่สอดคล้องสนับสนุนกันและกัน ชุดความคิดใดที่มีการปรับตัว ขัดแย้งหรือมีการแข่งขันกัน

เพื่อดำรงอยู่ในกระแสของสังคม ซึ่งจะช่วยให้สามารถทำความเข้าใจที่มาที่ไปและปฏิบัติการของวาทกรรมหรือมายาคติว่าด้วยความสำเร็จในระบบการศึกษาไทยที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาสุขภาพของผู้เรียน แนวทางในการออกแบบการเรียนการสอนของครูผู้สอน รวมไปถึงแนวทางการจัดการศึกษาหรือการวางนโยบายการศึกษาในประเทศไทยได้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจและศึกษาวาทกรรมที่พบในบริบทสังคมไทย ในประเด็นความสำเร็จของผู้เรียนในระบบการศึกษากระแสหลัก
2. เพื่อวิเคราะห์การประกอบสร้าง กระบวนการสร้างความหมายและปฏิบัติการของวาทกรรมที่พบในบริบทสังคมไทยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความสำเร็จของผู้เรียน
3. เพื่อศึกษาอำนาจในเชิงปฏิบัติการของวาทกรรมความสำเร็จทางการศึกษาที่ส่งผลกระทบต่อสังคมไทย โดยเฉพาะต่อสถานะของผู้เรียนในระบบการศึกษากระแสหลัก

1.3 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยมี 3 ด้าน ได้แก่

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา
งานวิจัยนี้ครอบคลุมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้เรียน การประกอบสร้างความหมายของวาทกรรมดังกล่าวในสังคมไทย และอำนาจเชิงปฏิบัติการของวาทกรรมดังกล่าว
2. ขอบเขตด้านประชากร
งานวิจัยนี้ศึกษาวาทกรรมที่ปรากฏจากสื่อต่าง ๆ ในสังคมไทย และจากการสัมภาษณ์ครูผู้ที่มีประสบการณ์ในระบบการศึกษากระแสหลัก และสอนไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 10 คน และผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนในระบบการศึกษากระแสหลักไม่เกิน 1 ปี จำนวน 10 คน
3. ขอบเขตด้านพื้นที่และระยะเวลา
พื้นที่ในการเก็บข้อมูลอยู่ในประเทศไทย และใช้เวลาในการศึกษาเป็นเวลา 12 เดือน ตั้งแต่ 1 กันยายน 2562 ถึงวันที่ 31 สิงหาคม 2563

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การศึกษากระแสหลัก (mainstream Education)
หมายถึงระบบการศึกษาในโรงเรียนทั่วไป ที่จัดการศึกษาตามรูปแบบและแนวทางการศึกษาของรัฐบาลเป็นหลัก เช่น โรงเรียนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนเอกชนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรระดับชาติ

2. วาทกรรม (discourse)

กรอบความคิด กระบวนการหรือระบบที่ประกอบสร้างขึ้นมาเป็นความรู้ ความจริง อัตลักษณ์ หรือ ความหมายและความเข้าใจที่มีต่อสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคม (Foucault, 1970) โดยมีการสืบทอด ปรับตัว สันนิษฐาน ทำทลาย และแข่งขันกันกับวาทกรรมอื่น ๆ ในสังคมเดียวกัน

3. มายาคติ (Myth)

มายาคติเกิดจากการประกอบสร้างทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับค่านิยม ความเชื่อของคนในสังคม ทำให้เกิดการรับรู้ และยอมรับกันในสังคม ถูกส่งต่อไปยังอีกรุ่นหนึ่ง (Cohen, 1969)

บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.1 กรณีศึกษาเรื่องการสอบเข้ามหาวิทยาลัย

กรณีศึกษาเรื่องการสอบเข้ามหาวิทยาลัย เป็นบริบทที่ผู้วิจัยสนใจในการเป็นกรณีศึกษาเรื่องมายาคติว่าด้วยความสำเร็จทางการศึกษาของผู้เรียน เนื่องจากกรณีการสอบเข้ามหาวิทยาลัยเกี่ยวข้องกับสุขภาวะในตัวนักเรียนที่อยู่ในการศึกษากระแสหลัก และครอบครัวโดยตรง และการแข่งขันเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัยยังส่งผลให้เกิด โรงเรียนกวดวิชา (Shadow education) ซึ่งในหลายกรณี โรงเรียนกวดวิชาเหล่านี้ถูกเปิดโดยอาจารย์ในระบบการศึกษากระแสหลัก นอกจากนี้ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตั้งแต่ปี 2542- 2560 มีความไม่แน่นอนของเกณฑ์การคัดเลือกบุคคลเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา โดยมีการเปลี่ยนแปลงการคัดเลือกถึง 7 ครั้ง และการเปลี่ยนแปลงแต่ละครั้งจะเกิดขึ้นโดยเฉลี่ยทุก 3 ปี (Kitcharern, 2019) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สร้างความกดดัน ส่งผลต่อสุขภาวะทั้งกับนักเรียนและผู้ปกครอง

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สังคมไทยยอมรับอย่างกว้างขวางว่า การเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาเป็นกลไกในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ ซึ่งในเชิงนโยบายของประเทศไทย การเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา ถือเป็นการผลิตบุคลากร และพัฒนาศักยภาพคน เห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ด้านการพัฒนาศักยภาพคนได้ระบุสังคมไทยที่พึงปรารถนาในอนาคตว่า คนไทยมีขีดความสามารถพร้อมที่จะปรับตัวเพื่อรับกับกระแสการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเกิดจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระดับที่สามารถแข่งขันกับนานาชาติได้ คนในวัยหนุ่มสาวได้รับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 ของคน ในกลุ่มอายุ 18 - 24 ปี (หน้า ค.)

ในด้านของวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสอบเข้ามหาวิทยาลัยในปัจจุบันพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาทัศนคติของนักเรียนต่อการเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัย เช่น ขนิษฐา แผนสนิท (2551) สสำรวจทัศนคติของนักเรียนในระดับมัธยมปลายต่อการเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย พบว่านักเรียนในระดับมัธยมปลายมีความเชื่อว่าการได้ศึกษาในระดับอุดมศึกษาจะทำให้เป็นที่นับถือจากสังคม และนำมาซึ่งความภูมิใจในตนเอง ในขณะที่ กิตติชัย เกษมสานต์ (2556) ได้ชี้ให้เห็นว่า ภาพลักษณ์ และชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย เป็นปัจจัยสำคัญที่นักเรียนใช้ในการตัดสินใจเลือกเรียน งานวิจัยนี้ยังระบุว่านักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่า การเรียนในมหาวิทยาลัยรัฐบาลที่มีชื่อเสียง จะทำให้ตนเองมีโอกาสในการได้รับการทำงานกับบริษัทที่ดีหลังเรียนจบ นอกจากนี้ จากการสำรวจลักษณะความหวังทางการศึกษาของนักเรียนวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร ยังพบว่าความหวังในชีวิตของนักเรียนวัยรุ่นจะเกี่ยวข้องกับความหวังทางการศึกษา โดยเฉพาะการตั้งเป้าหมายว่าจะต้องมีผลการเรียนดี และสามารถเข้าศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย และมีอาชีพที่ดี (อูร์ปรีย์ เกิดในมงคล, ทศพร มณีศรีขำ และ พาสนา จุฬรัตน์, 2556) งานวิจัยชิ้นนี้เน้นย้ำด้านการหาแนวทางส่งเสริมให้นักเรียนมีความหวังด้านการศึกษาและมีความพยายามในการบรรลุเป้าหมายทางการศึกษา เช่น การเลือกแผนการเรียน การเข้ามหาวิทยาลัย

นอกจากความคาดหวังของนักเรียนต่อการเข้ามหาวิทยาลัย งานวิจัยอีกจำนวนหนึ่งยังสะท้อนให้เห็นถึงความคาดหวังของผู้ปกครองต่อตัวบุตรในการศึกษาต่อ เช่น ศรายุทธ เพ็ชรซีก (2553) ซึ่งให้เห็นถึงความคาดหวังของผู้ปกครองส่วนมากที่เชื่อว่า การเรียนของบุตรหลานจะนำไปสู่นาคตที่ดี และคาดหวังให้บุตรหลานเรียนจบอย่างน้อยในระดับปริญญาตรี

ค่านิยม และความเชื่อที่ว่าความสำเร็จของผู้เรียนคือ การได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงและในคณะที่โด่งดัง ก่อให้เกิดปรากฏการณ์หลายอย่างขึ้นในสังคมไทย เช่น การเกิดขึ้นของสถาบันกวดวิชา และเกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “การติวเข้ม” ซึ่งเป็นการจัดหลักสูตร หรือเรียกว่า “คอร์ส” โดยสถาบันกวดวิชาต่างๆ สำหรับการสอบเข้ามหาวิทยาลัยโดยเฉพาะ สื่อหนังสือพิมพ์ได้สำรวจความคิดเห็นของนักเรียนเอง และผู้ปกครองต่อการกวดวิชา พบว่าผู้ปกครองส่วนหนึ่งสะท้อนว่าค่าใช้จ่ายในการกวดวิชาสูง ในบางรายค่าใช้จ่ายต่อเทอมสูงเกือบแสน แต่ผู้ปกครองส่วนใหญ่มองว่า การส่งเสียให้บุตรหลานได้เข้าสู่กระบวนการกวดวิชา เป็นการลงทุนที่คุ้มค่า หากผลของการกวดวิชาจะทำให้บุตรหลานได้เรียนในที่สุดๆ ยิ่งไปกว่านั้น พบว่าบางโรงเรียน ก็สนับสนุนให้เด็กนักเรียนใช้เวลาในสถาบันกวดวิชา ด้วยหวังผลให้นักเรียนโรงเรียนของตนสามารถสอบเข้าในระดับอุดมศึกษาได้มากกว่าโรงเรียนอื่น (ผู้จัดการออนไลน์, 2559)

ภายใต้ความไม่แน่นอนของเกณฑ์การคัดเลือกบุคคลเพื่อเรียนต่อระดับอุดมศึกษา การกวดวิชาเพื่อเตรียมสอบเข้ามหาวิทยาลัยยังมีการแข่งขันกันมากขึ้น การสอบกลายเป็นสนามแข่งที่มีผู้ชนะ และผู้แพ้เกิดขึ้นในระบบการศึกษา ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมทางการศึกษาในกลุ่มนักเรียน เนื่องจากนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ ไม่สามารถมีโอกาสในการเรียนเสริมได้เหมือนนักเรียนที่มาจากครอบครัวชั้นกลาง และรายได้สูง งานวิจัย Kitchareon (2019) พบว่าการเปลี่ยนแปลงของระบบการคัดเลือกเพื่อเรียนต่อระดับอุดมศึกษา ยิ่งทำให้เกิดปัญหาทางการเงินต่อนักเรียนในกลุ่มฐานะยากจนมากที่สุด เนื่องจากการสอบแต่ละครั้งจะต้องมีค่าใช้จ่ายในการสมัคร และการเดินทางไปสอบ

การสำรวจมายาคติที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้เรียน จึงมีความสำคัญ เนื่องจากการทำความเข้าใจที่มาของการรับรู้ และยอมรับจนถือเป็นความเชื่อที่ส่งต่อในสังคมไทย

2.2 มายาคติว่าด้วยความสำเร็จของผู้เรียน

ในปัจจุบัน งานวิจัยด้านที่เกี่ยวข้องกับวิธีคิดที่มีต่อประเด็นเรื่องความสำเร็จทางการศึกษามักเริ่มจากการวิจัยคุณลักษณะของผู้เรียน (attributes) ในแง่สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ชาติพันธุ์ และเพศสภาพ โดยตั้งสมมุติฐานกับนักเรียนที่อยู่ในกลุ่มที่ ‘ขาดดุลทางวัฒนธรรม’ หรือ cultural deficit (เช่น ชนชั้นแรงงาน ผิวดำ เพศชาย หรือหญิง) เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จทางการศึกษา เช่น Deutsch (1967) และ Ingram (2011) ที่ชี้ให้เห็นว่า ชนชั้นทางสังคมของผู้เรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จทางการศึกษา Deutsch (1967) อธิบายว่าครอบครัวที่มาจากชนชั้นที่มีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำ ไม่ได้ให้คุณค่ากับการศึกษาเหมือนกับครอบครัวที่มีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจที่สูงกว่า ส่วนงานวิจัยของ Ingram (2011) อธิบายว่านักเรียนที่มีผลการเรียนที่ดี แต่หากมาจากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ ก็มักจะเผชิญกับภาวะยากลำบากทางอารมณ์ อันเนื่องมาจาก

ความขัดแย้งระหว่างอัตลักษณ์ที่เป็นอัตลักษณ์จากชนชั้นทางสังคม และอัตลักษณ์ของการเป็นนักเรียนที่ประสบความสำเร็จ

ความเชื่อที่ว่าสถานะทางสังคมส่งผลต่อโอกาสความสำเร็จทางการเรียน ก่อให้เกิดนโยบายให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่มาจากครอบครัวที่ยากจน แต่การที่จะให้ได้มาซึ่งโอกาสนี้ ก็ต้องถูกตัดสินด้วยผลการเรียน เกิดแนวคิด ระบบการได้ผลตอบแทนความสามารถ หรือ Meritocracy ทำให้นักเรียนที่มีผลการเรียนดีจะได้รับโอกาสที่ดีกว่าคนอื่น การได้รับโอกาสให้เข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัยของนักเรียนที่มาจากครอบครัวยากจน ถูกมองว่าเป็นผลมาจากความพยายามส่วนบุคคลของผู้เรียน และนักเรียนยากจนคนอื่นๆ ที่ไม่สามารถสอบทุนเพื่อเรียนต่อได้ ก็เพราะพยายามไม่มากพอ หรือไม่มีความสามารถที่จะเอาชนะความจนได้ (Gale & Densmore, 2002)

นอกจากชนชั้นทางสังคมแล้ว เพศสภาพของผู้เรียน ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ถูกมองว่าส่งผลต่อความสำเร็จทางการศึกษา งานวิจัยส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นว่าเพศหญิง จะมีผลการเรียนที่ดีกว่าเพศชาย เช่น (Bahar, 2010) และงานวิจัยของ Pomerantz & Raby (2011) ที่ศึกษาเรื่องเล่าเกี่ยวกับความสำเร็จของนักเรียนเพศหญิงผ่านกรอบแนวคิดหลังสตรีนิยม (post-feminism) พบว่า นักเรียนหญิงที่ประสบความสำเร็จในการเรียน เติบโตในสังคมที่บอกว่า ความเหลื่อมล้ำทางเพศนั้นไม่มีอยู่อีกต่อไป ดังนั้นการไม่ประสบความสำเร็จของผู้หญิง จึงเป็นผลมาจากตัวบุคคลเอง ความคิดดังกล่าวส่งผลให้นักเรียนหญิงเหล่านั้นต้องพยายามที่จะประสบความสำเร็จอยู่ตลอดเวลา เพื่อที่จะถูกมองว่าได้รับความเท่าเทียมกับเพศชาย

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้เรียนในระบบการศึกษากระแสหลักในประเทศไทยเอง พบว่า มักมุ่งไปที่การค้นหาปัจจัยหรือวิธีการที่นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาเป็นหลัก (เช่น ประคอง พลสิทธิ์, 2560; ชนิตา ยอดสาดี และกาญจนา บุญส่ง, 2559; ปฐมา อาแว, มนสิการ เปรมปราษฎ์ และพิศมัย เพียรเจริญ, 2553) ซึ่งเป็นการศึกษาไปที่ปัจจัยภายในตัวผู้เรียน หรือการค้นหาปัจจัยภายนอกที่จะทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ปัจจุบันการศึกษาในประเด็นที่ว่าด้วยความสำเร็จทางการศึกษา ยังคงตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดเดิม ๆ ที่ไม่พ้นเรื่องของชนชั้น เพศ สีผิว ดังนั้นการศึกษาเหล่านั้นจึงมักสนใจกลุ่มผู้เรียนที่ถูกสังคมมองว่าเป็นกลุ่มด้อยโอกาสเป็นหลัก ซึ่งการศึกษาปัจจัยในระดับบุคคลของผู้เรียน ยังขาดการมองมิติในเชิงโครงสร้าง และระบบที่ส่งผลต่อความคิด ความเชื่อของตัวผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จทางการศึกษา นอกจากนี้ยังทำให้ขาดความเข้าใจว่าแท้จริงแล้วนิยามความสำเร็จทางการศึกษาของสังคมหนึ่งๆ ตลอดจนวิถีคิดและวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนี้ ซึ่งสืบต่อกันมาในสังคมนั้น นั้นมีความหมายอย่างไร ซึ่งจากการสำรวจเบื้องต้น คณะผู้วิจัยพบช่องว่างขององค์ความรู้ในแง่ของการศึกษาเชิงวิพากษ์และการสำรวจวาทกรรมหรือชุดความคิด ความเชื่อ คุณค่า ปรากฎอยู่ในวิถีปฏิบัติในสังคมนั้น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้เรียน ซึ่งอาจประกอบกันเป็นมายาคติส่งผลกับความคิด พฤติกรรม ของคนในสังคมที่มีต่อประเด็นที่ว่าด้วยความสำเร็จ

งานวิจัยชิ้นนี้ จึงสนใจศึกษาวาทกรรมที่ว่าด้วยความสำเร็จในภาพรวม ผู้วิจัยต้องการสำรวจ (explore) ชุดความคิด ความเชื่อ คุณค่า ความรู้สึก และวิถีปฏิบัติที่พบในสังคมไทย โดยเฉพาะในระบบการศึกษากระแสหลัก

ว่ามีวาทกรรมอะไรบ้างที่ดำรงและปฏิบัติกรอยู่ และมีวาทกรรมอะไรบ้างที่สนับสนุนกัน แข่งขันหรือท้าทายกัน (competing discourses) ซึ่งวาทกรรมเหล่านี้มีบทบาทหรืออำนาจใดที่ส่งผลต่อครูและนักเรียน หรือวาทกรรมที่มีอยู่มีส่วนในการประกอบสร้างมายาคติที่ว่าด้วยความสำเร็จทางการศึกษาอย่างไร เพื่อให้เห็นมุมมองทางเลือก ความเป็นไปได้ ที่ดำรงอยู่ในวิถีคิดและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับประเด็นด้านการพัฒนาผู้เรียน โดยเฉพาะด้าน สุขภาวะที่สมบูรณ์

2.3 ระบบการศึกษากระแสหลักในประเทศไทย: จากอดีต สู่ปัจจุบัน

การจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับวาทกรรมว่าด้วยความสำเร็จของผู้เรียนนั้น จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจถึงที่มาของการพัฒนาระบบการศึกษาในประเทศไทย เพื่อให้เห็นว่า นโยบายในแต่ละยุคสมัยนั้นผูกโยงกับความ แนวคิด และความเชื่อใดในสังคมบ้าง จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า นักวิชาการส่วนใหญ่แบ่งยุคของการ พัฒนาการศึกษาของไทยเป็น 2 ช่วง ได้แก่ การศึกษาในสังคมไทยก่อนแผนการศึกษา และการศึกษาในสังคมไทย หลังแผนการศึกษา ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งมีการก่อตั้งกระทรวงธรรมการ ซึ่งเป็นชื่อเดิมของ กระทรวงศึกษาธิการ จนถึงยุคปฏิวัติ ซึ่งนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงของนโยบายทางการศึกษา และยุควิกฤติเศรษฐกิจ ในปี 1997

ในอดีต การศึกษาในสังคมไทยยุคก่อนแผนการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อการถ่ายทอดคำสอนทางศาสนา พุทธ และเพื่อประโยชน์สำหรับการรับราชการ วัดมีหน้าที่เสมือนโรงเรียนในปัจจุบัน และพระ ทำหน้าที่เป็นครูใน การถ่ายทอดคำสอนของศาสนาพุทธ และความรู้สำหรับชนชั้นปกครอง เพื่อประโยชน์ในการทำงานรับราชการ การศึกษาในยุคต้น จึงจำกัดอยู่ในกลุ่มชนชั้นปกครอง และเพศชายที่บวชเรียน (Carter, 2006) การเรียนในสมัย นั้น เน้นการเรียนภาษาไทยและภาษาบาลี การอ่านออก และเขียนได้ถือเป็นการทำหน้าที่ทางศาสนา สังคมไทยใน สมัยนั้น นับถือพระและวัดเป็นศูนย์กลางขององค์ความรู้ และเปรียบเสมือนผู้ที่สร้างปัญญาให้แก่สังคม (Fry, 2002)

การศึกษาในประเทศไทยได้ขยายสู่ระดับของประชาชนทั่วไปมากขึ้น โดยเริ่มเห็นได้ตั้งแต่ในช่วงสมัย รัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี (ค.ศ. 1868- 1910) การศึกษาในสมัยนั้น ถือเป็นเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาศักยภาพ มนุษย์ และนำไปสู่ความก้าวหน้าของประเทศและสังคม ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

“เมื่อประชาชนได้รับการศึกษาให้อ่านออกเขียนได้ ความดีงาม และความเจริญรุ่งเรืองก็จะอยู่ กับเขาไปตลอดชีพ” (อ้างใน Wyatt, 1969, p.67)

การพัฒนการศึกษาของประเทศไทยเริ่มเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนขึ้น มีการกำหนดการพัฒนการศึกษาไว้ใน แผนการศึกษาแห่งชาติ (National Education Development Scheme) โดยเป้าหมายของการศึกษาในแต่ละ แผนการศึกษานั้นสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาของประเทศในแต่ละยุคสมัย โดยสรุปได้ดังนี้

แผนการศึกษาแห่งชาติที่ 1 (ค.ศ. 1960- 1976)

นโยบายการศึกษาของประเทศไทยในช่วงต้นของปี ค.ศ. 1960s เป็นต้นมา เป็นช่วงที่ประเทศไทยมุ่งเติบโตทางเศรษฐกิจ ภาคอุตสาหกรรมในประเทศไทยมีการเติบโตและขยายอย่างมาก ทำให้ต้องการแรงงานที่จะเข้ามาทำงานในภาคอุตสาหกรรม การพัฒนาการศึกษาในสมัยนั้นจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพและทักษะเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงาน การพัฒนาที่เห็นได้ชัดเจนในช่วงนี้คือ การก่อตั้งโรงเรียนในหลายๆพื้นที่ของประเทศไทย ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา รวมถึงการก่อตั้งมหาวิทยาลัยในภูมิภาคอื่นๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (World Development Sources, 1998)

แผนการศึกษาแห่งชาติที่ 2 (ค.ศ. 1977-1991)

ในช่วงแผนการศึกษาแห่งชาติที่ 2 (ปี ค.ศ. 1977- 1991) ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจโลก ซึ่งส่งผลให้มีภาวะว่างงานภายในประเทศสูงและมีช่องว่างระหว่างรายได้ (income gap) ของประชากรเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งมีเหตุการณ์สำคัญคือการเรียกร้องประชาธิปไตยของประชาชนในช่วงปี ค.ศ. 1973 (พ.ศ. 2516) ซึ่งทำให้เป้าหมายของการศึกษาไทยในสมัยนั้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาความเท่าเทียมของมนุษย์ โดยการมีเป้าหมายให้ประชาชนเข้าถึงการศึกษามากขึ้น มีการก่อตั้งสถาบันทางการศึกษาของภาคเอกชนเพิ่มมากขึ้น (World Development Sources, 1998)

ในช่วงต้นของปี ค.ศ. 1970s ประเทศไทยมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักศึกษาที่เรียกร้องรัฐธรรมนูญจากรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว ความไม่เท่าเทียม (inequity) และความเหลื่อมล้ำ (inequality) เป็นประเด็นสำคัญที่สังคมในสมัยนั้นสนใจ ในยุคนั้น เกิดการเพิ่มจำนวนโรงเรียน การศึกษานอกระบบในเขตพื้นที่ต่างจังหวัดมากขึ้น เพื่อเพิ่มการเข้าถึงการศึกษาของประชาชนในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศ และมีการตื่นตัวในเรื่องของเสรีภาพในการแสดงออก ในส่วนของการศึกษาเอง ก็มีการเรียกร้องให้มีการปรับหลักสูตรให้เปิดกว้างมากขึ้น นโยบายทางการศึกษาต่างๆ ต้องมีการประเมินผลตามวัตถุประสงค์ด้วยงานวิจัย (Fry & Hui Bi, 2013)

แผนการศึกษาแห่งชาติที่ 3 (ค.ศ. 1992- ปัจจุบัน)

ตั้งแต่กลางปีค.ศ. 1980s เป็นต้นมา ประเทศไทยมีการเติบโตของเศรษฐกิจมากขึ้น พร้อมๆกันนี้ มีการเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคมหลายประการ เช่น การอพยพย้ายถิ่นฐานของคนจากนอกเขตเมืองเพื่อมาทำงานในเมือง (rural-urban migration) นอกจากนี้ ยังมีมีการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา (westernization) และเน้นการพัฒนาบ้านเมืองให้มีความทันสมัย เป้าหมายของการศึกษาในสมัยนั้นจึงเน้นด้านพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ควบคู่ไปกับวัฒนธรรม (World Development Sources, 1998)

กระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) ในยุคสมัยนั้น ทำให้การพัฒนาการศึกษาเน้นที่ความสำคัญในการปรับตัวของสังคมไทยเพื่อให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงโลกและความเป็นนานาชาติ (internationalization) รายงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหลายชิ้นมีการเน้นการเตรียมผู้เรียนให้มีทักษะและ

ความสามารถที่จะแข่งขันกับนานาชาติ เช่น รายงานเรื่อง “Thai Education in the era of globalization: Vision of a learning society” ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1996 ซึ่งระบุจุดมุ่งเน้นของการพัฒนาไปที่คุณภาพของโรงเรียน ครู และการปฏิรูปการสอนแบบใหม่ๆ (Fry, 2002)

การพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน ได้ครอบคลุมการพัฒนาในเรื่องของการกระจายตัวของโรงเรียนในแต่ละพื้นที่ การปรับขนาดชั้นเรียนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการเรียนการสอน ตลอดจนการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการ เช่น การกระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลาง (decentralization) ไปสู่ระดับจังหวัด การเปิดให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในการเป็นผู้บริการการศึกษา และเกิดการควบคุมและประกันคุณภาพการศึกษา (quality assurance) ผ่านแนวคิดการพัฒนาคุณภาพครูทั้งระบบการศึกษา (preservice teacher education) และการฝึกสอน (in-service training) เช่น มีระบบการคัดเลือกและให้ทุนการศึกษาสำหรับครู การพัฒนาคุณภาพของสถาบันราชภัฏ การอบรมครูอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ครูมีทักษะที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก (Fry, 2002; World Development Sources, 1998) การพัฒนาคุณภาพครูในลักษณะนี้ ก่อให้เกิดระบบการควบคุมและประเมินคุณภาพของครู โดยหนึ่งในเกณฑ์การประเมินครูคือ ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน (World Development Sources, 1998)

นอกเหนือจากการปฏิรูปโรงเรียนและครู การพัฒนาการศึกษาในสมัยนั้นยังเน้นไปที่การสร้างทักษะของผู้เรียนให้สอดคล้องกับทักษะที่ต้องการในระดับนานาชาติ หลักสูตรการเรียนการสอนมีการปรับเปลี่ยนโดยมุ่งเน้นไปที่ทักษะในการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหามากขึ้น และแบ่งเป็นวิชาหลักได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ การเรียนของผู้เรียนถูกประเมินโดยวัดเป็นผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา (learning outcomes) และเน้นการวัดผลที่เป็นการสอบวัดความรู้ และติดตามผลการเรียนอย่างต่อเนื่อง (World Development Sources, 1998)

ในช่วงปลายทศวรรษ 1990s เกิดเหตุการณ์สำคัญของนโยบายด้านการพัฒนาการศึกษา คือวิกฤติเศรษฐกิจเอเชีย (ค.ศ. 1997) ประเทศไทยในยุคนั้นเผชิญกับภาวะสูญเสียการแข่งขันทางตลาดให้แก่ประเทศบางประเทศเช่น อินเดีย จีน ฟิลิปปินส์ ซึ่งสามารถผลิตสินค้าด้วยราคาต้นทุนที่ต่ำกว่าประเทศไทย (Witte, 2000) การพัฒนาการศึกษาของประเทศไทยในสมัยนั้นจึงมุ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีองค์ความรู้และมีทักษะทางเทคโนโลยี เพื่อให้ประเทศไทยสามารถเพิ่มผลการผลิตและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจได้ (Witte, 2000; Fry, 2002; Sangsubhan, 1998) การศึกษาจึงถือเป็นเครื่องมือในการก้าวข้ามความยากจน และสร้างฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี

จากการทบทวนประวัติศาสตร์ด้านนโยบายการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทยข้างต้นพบว่า พัฒนาการการศึกษาของประเทศไทยผูกโยงกับสภาพสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของแต่ละยุคสมัย โดยมีนโยบายของรัฐที่ปรับตามการพัฒนาประเทศเป็นตัวขับเคลื่อน ซึ่งเป็นที่มาของเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาในปัจจุบันที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ ตั้งอยู่บนกระบวนทัศน์งานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative paradigm) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามายาคติที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จทางการศึกษา ผ่านกรณีศึกษาเรื่องการสอบเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ทฤษฎีเชิงวิพากษ์ ผู้วิจัยใช้การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (interview data) จากครู และนักเรียนซึ่งอยู่ในการศึกษากระแสหลัก

3.1 ผู้ให้ข้อมูล และการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล

งานวิจัยนี้ต้องการศึกษาการให้ความหมายต่อคำว่า ความสำเร็จของผู้เรียน โดยยกกรณีการสอบเข้ามหาวิทยาลัยเป็นกรณีศึกษา ผู้ให้ข้อมูลสำหรับการศึกษานี้ เป็นครูในระบบการศึกษากระแสหลัก จำนวน 8 คน และผู้สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมปลายจำนวน 8 คน

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (in-depth semi-structured interviews) ในกลุ่มครู และผู้ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เนื่องจากเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับทฤษฎีที่ว่าด้วยความสำเร็จทางการศึกษา ในขณะที่ครูเป็นผู้ที่สอนนักเรียน มุมมองของครูต่อความสำเร็จทางการศึกษา จึงส่งผลต่อการสอนของครู และความเชื่อต่อความสำเร็จของเด็ก ส่วนในกลุ่มผู้ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นผู้ที่เคยอยู่ในระบบการศึกษากระแสหลัก และได้รับผลโดยตรงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ถูกปลูกฝังแนวคิด และความเชื่อเกี่ยวกับความสำเร็จจากครอบครัวและโรงเรียน การเก็บข้อมูลเชิงเรื่องเล่า (narrative data) โดยการสัมภาษณ์ จะทำให้ผู้ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และครู ได้สะท้อนประสบการณ์ออกมาเป็นเรื่องเล่า ที่สะท้อนถึงมุมมอง ความเชื่อ และคุณค่า ที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จทางการศึกษาของผู้เรียน ซึ่งมุมมอง ความเชื่อ และคุณค่านี้ เป็นผลมาจากบริบทสังคมและวัฒนธรรมที่ผู้เล่าเรื่องอยู่ การเก็บข้อมูลเชิงเรื่องเล่าโดยการสัมภาษณ์ จึงทำให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ถึงมายาคติที่ถูกสร้างขึ้น และแนวคิดเบื้องหลังที่ส่งเสริมให้มายาคตินี้ดำรงอยู่ในบริบทไทย

ในการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการติดต่อโดยตรง (face-to-face) กับครู ที่เข้าอบรมในโครงการก่อการครู และโครงการพี่เลี้ยงอุดมศึกษา ซึ่งเป็นโครงการที่จัดอบรมโดยคณะวิทยาการการเรียนรู้ และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สำหรับการคัดเลือกอาสาสมัครซึ่งเป็นผู้ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกผ่านการแนะนำจากอาสาสมัครที่เป็นครู (Network sampling) โดยให้ครูแนะนำผู้ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีคุณลักษณะตามเกณฑ์การคัดเลือก เพื่อสอบถามความสมัครใจในการให้ข้อมูล

ผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นครูในระบบการศึกษากระแสหลัก มีประสบการณ์การเป็นครู 5 ปี ขึ้นไป และมีประสบการณ์สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในระบบการศึกษากระแสหลัก มาไม่เกิน 1 ปี รายละเอียดของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นครู ดังตาราง 3.1 และนักเรียนมีดังตาราง 3.2

ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นครู

รหัส	รายละเอียดเกี่ยวกับครู
T01	เพศหญิง สอนวิชาชีววิทยา จบการศึกษาคณะวิทยาศาสตร์ กำลังศึกษาปริญญาเอก เป็นครูในมาเป็นระยะเวลา 10 กว่าปี ตั้งแต่เรียนจบปริญญาตรี ตั้งแต่เด็ก ครู T01 เป็นคนเรียนเก่ง และเป็นนักเรียนทุนมาโดยตลอด เมื่อเรียนจบก็ได้ทำงานเป็นครูของโรงเรียนที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของรัฐ ปัจจุบันทำงานเป็นครูโรงเรียนเอกชนขนาดใหญ่ในกรุงเทพฯ ซึ่งโรงเรียนให้ความสำคัญกับการสอบเข้าเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยของนักเรียน โดยมีระบบให้คำปรึกษาแก่นักเรียนเฉพาะรายเพื่อให้มั่นใจว่านักเรียนทุกคนจะมีที่เรียนต่อหลังจากจบการศึกษาระดับมัธยมปลาย
T02	เพศหญิง สอนคณิตศาสตร์ระดับมัธยมปลายในจังหวัดหนึ่งของภาคกลาง ครู T02 เรียนจบศึกษาศาสตร์ และกำลังเรียนต่อระดับปริญญาเอก สมัยเรียน ครู T02 เป็นคนที่เรียนดี และสอบได้คณะวิศวกรรมศาสตร์ แต่ด้วยความชอบในการสอน และอยากจะเป็นครู จึงตัดสินใจเรียนทางด้านศึกษาศาสตร์ ลักษณะโรงเรียนที่ครู T02 สอนนั้นเป็นโรงเรียนขยายโอกาสในต่างจังหวัด ที่ตั้งอยู่ในภาคกลาง นักเรียนส่วนหนึ่งของคุณครูเข้าสู่การทำงานภายหลังจากเรียนจบมัธยมปลาย ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งเลือกที่จะเรียนต่อระดับมหาวิทยาลัย
T03	เพศหญิง สอนเคมี ในระดับชั้นมัธยมปลาย ปัจจุบันเป็นครูโรงเรียนขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี สมัยเรียนนั้น เลือกเรียนครูเนื่องจากเป็นอาชีพที่ไม่ต่งงานและได้ทุนในการเรียน จึงตัดสินใจเลือกเรียนวิชาชีพครู ครู T03 ชอบเรียนวิทยาศาสตร์ แต่เนื่องจากเรียนสาขาครูแล้ว จึงเลือกเรียนเป็นครูสาขาสอนวิชาเคมี ลักษณะของโรงเรียนที่ครู T03 สอน เป็นโรงเรียนรัฐขนาดใหญ่ และมีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง

รหัส	รายละเอียดเกี่ยวกับครู
T04	เพศหญิง ครู T04 ทำงานเป็นครูมา 15 ปี เรียนจบทางด้านการศึกษาในระดับปริญญาเอก สอนวิชาภาษาอังกฤษ ในโรงเรียนขนาดกลางของจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือ โรงเรียนที่ครู T04 สอน เป็นโรงเรียนรัฐบาลขนาดใหญ่ และมีเด็กที่มีผลการเรียนหลากหลาย
T05	เพศชาย เป็นครูสอนวิชาสังคมศาสตร์ในโรงเรียนแห่งหนึ่ง ในจังหวัดกรุงเทพฯ ครู T05 จบสังคมสงเคราะห์มาก่อนที่จะมาเป็นครู ปัจจุบันทำงานบรรจุเป็นครู และสอนมาเป็นเวลาประมาณ 5 ปี โรงเรียนที่ครู T05 สอน เป็นโรงเรียนของรัฐ มีนักเรียนที่มีผลการเรียนหลากหลาย ครูสอนทั้งนักเรียนห้องคะแนนดี และห้องคละ
T06	เพศชาย สอนวิชาคณิตศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนรัฐบาลในจังหวัดกรุงเทพฯ ครู T06 จบครุศาสตร์จากมหาวิทยาลัยรัฐ ครู T06 มีลักษณะของความเป็นครูรุ่นใหม่ โดยส่วนตัวครู T06 มีความสนใจที่หลากหลาย และทำงานพิเศษตามความชอบคือเป็นนักร้องด้วย โรงเรียนที่ครู T06 สอน เป็นโรงเรียนชายล้วนของรัฐ ครูสอนเด็กหลายห้อง
T07	เพศหญิง จบสาขารัฐศาสตร์ ก่อนที่จะมาสมัครบรรจุเป็นครู ปัจจุบัน สอนวิชาสังคมศาสตร์ในระดับมัธยมปลาย ของโรงเรียนในจังหวัดกรุงเทพฯ นอกเหนือจากการสอนแล้ว ครู T07 ยังชอบทำกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน เช่นกิจกรรมค่ายลูกเสือ
T08	เพศหญิง จบศิลปศาสตร์ สอนวิชาศิลปะและนาฏศิลป์ในระดับมัธยมปลายของจังหวัดแห่งหนึ่ง ครู T08 มีประสบการณ์ทำงานประมาณ 5 ปี โรงเรียนที่ครู T08 สอน เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนมีชื่อเสียงในเรื่องของการมุ่งเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการ

ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้สำเร็จการศึกษา

รหัส	รายละเอียดเกี่ยวกับผู้สำเร็จการศึกษา
S01	เพศหญิง จบการศึกษาจากโรงเรียนพานิชยการแห่งหนึ่ง กำลังจะศึกษาต่อสาขาการบัญชี ในมหาวิทยาลัยเอกชน
S02	เพศชาย จบการศึกษาจากโรงเรียนมัธยมของรัฐแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร กำลังจะศึกษาต่อ

รหัส	รายละเอียดเกี่ยวกับผู้สำเร็จการศึกษา
	ที่สถาบันการบินพลเรือน
S03	เพศชาย จบการศึกษาจากโรงเรียนมัธยมของรัฐแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร กำลังจะศึกษาต่อในคณะศิลปกรรมศาสตร์ สาขาดนตรีศึกษา มหาวิทยาลัยของรัฐ
S04	เพศชาย จบการศึกษาจากโรงเรียนมัธยมของรัฐแห่งหนึ่งในนนทบุรี กำลังจะศึกษาต่อด้านธุรกิจระหว่างประเทศ ในสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลแห่งหนึ่ง
S05	เพศชาย จบการศึกษาจากโรงเรียนมัธยมของรัฐแห่งหนึ่งในนนทบุรี กำลังจะศึกษาต่อด้านการตลาด ในสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลแห่งหนึ่ง
S06	เพศหญิง จบการศึกษาจากโรงเรียนวิทยาศาสตร์แห่งหนึ่ง กำลังจะศึกษาต่อในคณะด้านวิศวะชีวการแพทย์
S07	เพศชาย จบการศึกษาจากโรงเรียนมัธยมของรัฐแห่งหนึ่งในปทุมธานี กำลังจะศึกษาต่อในคณะสังคมศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยของรัฐ
S08	เพศชาย จบการศึกษาจากโรงเรียนมัธยมของรัฐแห่งหนึ่งในพระนครศรีอยุธยา สอบเข้าศึกษาต่อได้ที่คณะสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยของรัฐ

3.2 วิธีการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) เป็นวิธีหลักในการเก็บข้อมูล ซึ่งวิธีการดังกล่าวผู้วิจัยได้เตรียมประเด็นสำคัญในการตั้งคำถามไว้อย่างกว้างๆ เพื่อให้ครอบคลุมปรากฏการณ์ภายใต้การศึกษา และใช้ลักษณะการถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้เล่าเรื่องและประสบการณ์ของตน ประเด็นที่ผู้ตรวจระหว่างการสัมภาษณ์ จะถูกหยิบมาขยายความต่อเพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงปรากฏการณ์และการให้ความหมาย

ขอบเขตคำถามการสัมภาษณ์สำหรับอาสาสมัครที่เป็นครู

1. ในฐานะที่ท่านเป็นครูที่อยู่ในการศึกษากระแสหลักของสังคมไทย ท่านมีความคิด ความเชื่ออย่างไร ต่อประเด็นเรื่องความสำเร็จทางการศึกษาของตัวผู้เรียน
2. ท่านมีความคิด ความเชื่ออย่างไร ต่อประเด็นเรื่องการสอบเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา
3. ท่าน มีแนวทางปฏิบัติอย่างไร ต่อการเตรียมตัวนักเรียนเพื่อสอบเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา
4. ในฐานะครู ท่านมีมุมมองต่อเป้าหมายของการศึกษาอย่างไร
5. ในมุมมองและประสบการณ์ของท่านในฐานะของครูที่อยู่ในการศึกษากระแสหลัก การสอบเข้ามหาวิทยาลัย มีผลต่อสุขภาวะของตัวนักเรียนอย่างไร
6. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรต่อประเด็นเรื่องความสำเร็จทางการศึกษา และการสอบเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

ขอบเขตคำถามการสัมภาษณ์สำหรับอาสาสมัครที่เป็นผู้สำเร็จการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

1. ท่านมีความคิด ความเชื่ออย่างไร ต่อประเด็นเรื่องความสำเร็จทางการศึกษาของตัวผู้เรียน
2. ท่านมีความคิด ความเชื่ออย่างไร ต่อประเด็นเรื่องการสอบเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา
3. ท่านมีแนวทางการปฏิบัติอย่างไร ต่อการเตรียมตัวภายหลังจากจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา
4. ในฐานะที่ท่านเคยเป็นนักเรียนท่านมีแนวทางปฏิบัติอย่างไร ต่อการเตรียมตัวสอบเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา
5. เป้าหมายในชีวิตของท่านคืออะไร
6. ท่านมีมุมมองต่อเป้าหมายของการศึกษาอย่างไร
7. ในมุมมองท่าน การสอบเข้ามหาวิทยาลัย มีผลต่อสุขภาวะของตัวนักเรียนอย่างไร
8. ท่าน มีข้อเสนอแนะอย่างไรต่อประเด็นเรื่องความสำเร็จทางการศึกษา และการสอบเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มจากการถอดเทปสัมภาษณ์ของทั้งครูและผู้สำเร็จการศึกษาแบบคำต่อคำ (verbatim transcriptions) และใช้วิธีการหาแก่นสาระสำคัญ (thematic analysis) ตามหลักของ Miles และ Huberman (1994) โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (inductive method) เพื่อพิจารณาแก่นสาระที่ปรากฏในข้อมูลสัมภาษณ์

ในขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์แก่นสาระ ผู้วิจัยสองคนอ่านบททวนข้อมูลไปมา เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับข้อมูล และเริ่มทำการใส่รหัสเบื้องต้นให้แก่ข้อมูล จากนั้นผู้วิจัยทำการจัดกลุ่มข้อมูลให้เป็นแก่น

สาระสำคัญ ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยทำการอ่านรหัส และข้อมูลเข้าไปเข้ามา และอภิปรายผลการวิจัยร่วมกันระหว่างนักวิจัย จนได้เป็นแก่นสาระสำคัญที่อธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา

ในการศึกษาวาทกรรม อำนาจทางสังคม และวิพากษ์ความไม่เท่าเทียมในสังคมที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จทางการศึกษา ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis: CDA) ซึ่งเหมาะสมในการศึกษาบทบาทของวาทกรรมในการผลิต การครอบงำ (dominance) ที่แฝงอยู่ภายใต้วาทกรรมดังกล่าว และส่งผลต่อวิถีคิด การปฏิบัติของคนในสังคม การศึกษาวาทกรรม จะทำให้เราเข้าใจผู้คนในด้านมุมมอง และความเชื่อ เนื่องจากวาทกรรม เป็นสิ่งที่ควบคุมความเชื่อ มุมมอง ตลอดจนวิถีปฏิบัติของคนในสังคม (Gergen, 1985) นอกจากนี้วาทกรรมยังสะท้อนให้เห็นถึงบริบททางประวัติศาสตร์และสังคมวัฒนธรรมที่ ส่งผลต่อความคิดและความเชื่อของคนในสังคมได้ (Burr, 1995) โดย ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และครู และวิเคราะห์ในประเด็นดังนี้

- มายาคติทางการศึกษาประกอบด้วยอะไรบ้าง
- มายาคติเหล่านั้นถูกสร้างขึ้นอย่างไร
- มายาคติเหล่านั้นมีผลเชิงอำนาจต่อความเชื่อ และพฤติกรรมของคนในสังคมอย่างไร (ทั้งด้านบวก และด้านลบ)
- มีวาทกรรมหรือวิถีคิดนอกกระแสหลักใดบ้างที่แข่งขันกับวาทกรรมหรือวิถีคิดกระแสหลัก

บทที่ 4 ผลการวิจัย

บทนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบคำถามการวิจัย โดยเนื้อหาของบทครอบคลุมหัวข้อดังนี้

- 4.1 วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้เรียนในมุมมองของครูและนักเรียน
- 4.2 พลวัตของวาทกรรม และวาทกรรมที่แข่งขันกัน (Dynamic of discourses & Competing discourses)
- 4.3 ผลเชิงปฏิบัติการของวาทกรรมเกี่ยวกับความสำเร็จที่ส่งผลต่อนักเรียน
- 4.4 ปัจจัยส่งเสริมการดำรงอยู่ของวาทกรรมแข่งขัน

4.1 วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้เรียน ในมุมมองของครูและนักเรียน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นครูและนักเรียน จำนวนรวม 16 คน ได้ข้อค้นพบที่สะท้อนให้เห็นถึงชุดความเชื่อเกี่ยวกับความสำเร็จของผู้เรียน 2 วิธีคิดหลักด้วยกัน ชุดความคิดวิธีแรก เชื่อว่าความสำเร็จของผู้เรียน หมายถึง ความมั่นคงในชีวิต และชุดความคิดที่สอง เชื่อว่าความสำเร็จคือ ความสุขและการค้นพบตัวเอง

ชุดความคิดที่หนึ่ง: ความสำเร็จคือความมั่นคงในชีวิต

ความมั่นคงในชีวิต เป็นแก่นสาระสำคัญที่พบจากข้อมูลการให้สัมภาษณ์ทั้งในครูและนักเรียน ความมั่นคงในชีวิตหมายถึงการมีอาชีพที่มีรายได้มั่นคง เช่นได้ค่าตอบแทนสูง หรือได้สวัสดิการ บำนาญ การมีอาชีพที่มีหน้ามีตาในสังคม ซึ่งถือว่ามีสถานะทางสังคมที่สูง เช่น ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้เพิ่งสำเร็จการศึกษา เล่าเกี่ยวกับอาชีพที่ตนถือว่าประสบความสำเร็จว่า

“อยากเป็นหมอฟัน เพราะรายได้ดี เราเคยไปหาหมอฟัน และเราคิดว่ามันค่อนข้างเป็นอาชีพที่รายได้โอเค” (นักเรียน 06)

และ

“ความสำเร็จ มันคือการมีงานทำมั่นคง มีบ้าน มีรถ แล้วก็ดูแลพ่อแม่ได้” (นร. 08)

ซึ่งพบว่ามุมมองของครู ก็สอดคล้องกับมุมมองของผู้เรียน ที่มองว่า ความสำเร็จของผู้เรียนนั้นเกี่ยวข้องกับ ความมั่นคงในชีวิต

“ความสำเร็จคือ การเรียนคือเพื่อไปสู่อาชีพ การเลี้ยงตัวเองได้ การสร้างฐานะตนเอง ซึ่งของนักเรียนจะมีการตั้งเป้าหมายของตนเองไว้ ส่วนใหญ่ก็จะเป็นการมีงานทำ การมีบ้านมีรถ”
(ครู T04)

แนวคิดที่ว่าความสำเร็จของผู้เรียนหมายถึงการได้มีอาชีพที่มั่นคง ทำให้ผู้เรียนส่วนหนึ่งมองว่าการเรียนต่อในระดับที่สูง เช่น ระดับมหาวิทยาลัย จะนำมาซึ่งความมั่นคงในระยะยาว เนื่องจากมีโอกาสทำงานในตำแหน่งที่มีค่าตอบแทนสูงตามคุณวุฒิและสามารถสร้างรายได้ในอนาคต

ดังนั้นการศึกษาจึงถูกมองว่าเป็นการลงทุน และเป็นหลักประกันสำหรับอนาคต

“ค่าเทอมมันแพง เมื่อเทียบกับ 4 ปีที่ต้องเสียเงิน แต่ถ้าเทียบกับอีก 40 ปีในอนาคต หนูคิดว่ายังงั้นมันก็คุ้ม ต่อให้ไม่มีใครส่ง หนูก็ยอมส่งตัวเอง เพราะมันคุ้มกับอนาคตที่หนูต้องเจออีกสิบยี่สิบปี” (นร. 01)

ซึ่งผู้ให้ข้อมูลที่เป็นนักเรียนเห็นพ้องว่า การสอบเข้าเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยมีความสำคัญ

การสอบติดมันสำคัญ เพราะมันทำให้เรามีโอกาสประสบความสำเร็จในอนาคตข้างหน้ามากขึ้น คือมันทำให้เรามีโอกาสได้งานทำที่ดี มีรายได้ที่มั่นคง มีสังคมที่ดี” (นักเรียน S06)

ผลการศึกษายังพบว่า ผู้เรียนเชื่อว่า คนที่มีวุฒิการศึกษาที่สูงจะมีโอกาสในการได้งานที่มีค่าตอบแทนที่ดี เนื่องจากสังคมไทยให้ความสำคัญกับการมีคุณวุฒิ

“หนูว่าจริงๆ แล้วการทำงานมันก็ต้องใช้วุฒิด้วย ปริญญาส่วนใหญ่ก็เรียนไปเพื่อไปเพิ่มเงินเดือน ถ้ามว่าสำคัญไหม มันก็สำคัญนะ การที่เราต้องมีใบรับรองวุฒิไว้ก่อน” (นร. S01)

การให้ความหมายของความสำเร็จทางการศึกษาว่าเป็นเรื่องความมั่นคงทางอาชีพและการพึ่งพาตนเองได้ นี้ ก็สอดคล้องกับมุมมองของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นครูเช่นกัน

“คิดว่าการเรียนต่อในระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยก็ยังคงสำคัญในบ้านเรา เพราะมันเป็นใบเบิกทางให้เด็กมีอาชีพที่มั่นคงในอนาคต เลี้ยงตัวเองได้ด้วย อย่างถ้าเขาไม่มีใบปริญญา เขาก็อาจจะไม่สามารถที่จะหางานทำได้ หรืองานส่วนใหญ่ก็อาจจะจะเป็นงานที่ใช้แรงงาน ซึ่งมีค่าตอบแทนที่ต่ำ ไม่มั่นคงเมื่อเทียบกับการที่เขาทำงานด้วยวุฒิปริญญาตรี” (ครู T02)

นอกเหนือไปจากการได้มีงานทำเพราะมีคุณวุฒิจากใบปริญญา นักเรียนส่วนหนึ่งยังมองว่า ความสำเร็จทางการศึกษาที่มีจุดเริ่มต้นจากการสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ อาจเป็นประตูไปสู่ทางเลือกต่างๆ ในชีวิต เช่น การได้เข้าสังคม หรือการมีโอกาสสร้างเครือข่ายกับผู้ที่เอื้อประโยชน์ให้กับตนเองได้

“ความสำเร็จ คือ mission อย่างหนึ่งที่ต้องทำให้ได้ ทำให้มีโอกาสมากขึ้นเรื่องงาน การมีสังคม [...] บ้านเรา ถ้าเราไม่มีวุฒิ เราไม่ค่อยมีตัวเลือก แต่ถ้าเรามีการศึกษา เรามีตัวเลือกได้มากกว่า ถ้าจบมอ 6 อย่างมากได้วุฒิ มอ 6 แต่ตัวเลือกในเรื่องต่างๆน้อยกว่า” (นร. S06)

ครูบางคนมองว่า การเรียนจะต้องนำไปสู่การได้ประกอบอาชีพสร้างรายได้เลี้ยงตนเองเป็นหลัก จึงจะนับเป็นการเรียนที่มีประโยชน์และเป็นจุดหมายความสำเร็จของผู้เรียน

“การเรียนก็สำคัญ การเลี้ยงชีพก็สำคัญ แต่ถ้าเรียนไปแล้วเค้าตักงาน ก็เปล่าประโยชน์ เค้าเรียนไปแล้วไม่เกิดผลอะไรเลย ไม่ได้ไปต่อยอดอะไรให้กับชีวิตได้เลย” (ครู T10)

นักเรียนบางคนเลือกสถานที่เรียนต่อจากการพิจารณาด้านความมั่นคงในอาชีพการงานเป็นปัจจัยหลัก

“ผมว่า ถ้าเลือกเรียนอันนี้ มันการันตีว่ามีงานทำแน่ๆ เรียนอย่างอื่น ต่อไปสังคมอาจเปลี่ยน ผมก็ไม่ว่าจบแล้วจะมีงานทำหรือเปล่า เรียนแบบนี้เงินเดือนถึงจะไม่หิวหว่า แต่ก็ไม่มีขึ้นๆ ลงๆ เรียกได้ว่า ไม่มีอาชีพไหนมั่นคงเท่านี้อีกแล้ว” (นร. S08)

การศึกษานี้ ยังชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จที่หมายถึงความมั่นคงในชีวิต นอกจากจะเกิดจากรายได้ที่สูงแล้ว ผู้ให้ข้อมูลส่วนหนึ่งทั้งครูและนักเรียนยังสะท้อนว่า ความมั่นคงอาจหมายถึงการทำงานในระบบราชการ เนื่องจากมีตำแหน่งงาน สวัสดิการให้ตนเองและครอบครัว และยังได้ค่าตอบแทนบำนาญอีกด้วย ซึ่งสังคมและผู้ปกครอง โดยเฉพาะในต่างจังหวัด มักคาดหวังให้ลูกเลือกเรียนอาชีพที่รับราชการได้ เช่น

“คติอันเดิมนะ หรือค่านิยมในสังคมต่างจังหวัดนะ ข้าราชการนี่อันดับหนึ่ง ก็จะมีบอกลูกว่า ทำไมไม่เรียนครูละ ทำไมไม่ไปสอบพยาบาลละ หรือบางคนเนี่ยบอกว่า ถ้าลูกไม่เก่งมากไปต่อ พวกนายสิบใหม่ ไปเป็นพวกทหารไหมอย่างนี้เลยนะ” (ครู T04)

นอกจากความมั่นคงในชีวิต จะหมายถึงรายได้ ค่าตอบแทนที่สูง และการมีอาชีพในระบบราชการแล้ว ความมั่นคงยังหมายถึงการประกอบอาชีพที่มีสถานะทางสังคมที่สูง มีอาชีพที่สังคมไทยมองว่ามีเกียรติ ได้รับการยกย่องซึ่ง โดยมักเป็นอาชีพที่มีทักษะและความรู้ในสายวิทยาศาสตร์ เช่น อาชีพแพทย์และวิศวกร

ด้วยเหตุผลข้างต้น ทำให้ผู้ปกครองหลายคนตั้งความหวังให้บุตรหลานเลือกเรียนแผนการเรียนวิทย์-คณิต ในระดับมัธยมปลาย เพื่อให้มีโอกาสในการเรียนต่อคณะสายวิทยาศาสตร์ได้และยังสามารถเลือกคณะในสาขาอื่นได้ด้วย ดังเช่น นักเรียน S03 สะท้อนในบทสัมภาษณ์ว่า

“ย่าอยากให้เราเรียนวิทย์คณิต เพราะคิดว่า เรียนจบแล้วจะไปต่ออะไรก็ได้ จะไปเข้าอะไรก็ได้ในมหาวิทยาลัย เข้าได้ทุกคณะอะไรแบบนี้ คือมีทางเลือกที่เราจะไปเรียนอะไรก็ได้ เขาก็ว่าวิทย์คณิต ผมก็ไม่เข้าใจเหมือนกันว่าทำไมต้องวิทย์ คณิต ทำไมสายภาษาถึงไม่มีทางเลือก (นักเรียน S03)

ซึ่งนักเรียนส่วนหนึ่งมองว่า ความสำเร็จในชีวิต คือ การได้เป็นที่ยอมรับและได้รับการยกย่องในสังคม เช่น

“ความสำเร็จในการเรียนของหนูคือการที่ ไม่มีใครมาดูถูกเรา เอาจริงๆ นะ ถ้าหนูสอบได้เกรด 2 ติดศูนย์ หนูก็ซึลมากเลยนะ ถ้าไม่มีคนมาตำหนุ จริงๆ หนูก็ทำเต็มที่ ไม่ได้ยึดโยงว่าต้องสำเร็จขนาดนั้น แต่ถ้าให้นิยาม ความสำเร็จมันคือ การที่เรายอมรับได้ แล้วคนอื่นก็ต้องยอมรับเราได้ด้วย อย่างครอบครัว เพื่อน คนที่มีผลต่อจิตใจเรา ต้องยอมรับในตัวเรา” (นร. S07)

โดยสรุป ผลการศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลทั้งครูและนักเรียน ได้สะท้อนให้เห็นว่าทรากรมว่าด้วยความสำเร็จชุดแรกที่ทำให้ความหมายของความสำเร็จว่าเป็นเรื่องของความมั่นคงในชีวิต ซึ่งความมั่นคงนี้มาจากการประกอบอาชีพในสามหมวดดังต่อไปนี้ คือ 1) อาชีพที่มีค่าตอบแทนสูง 2) อาชีพในระบบราชการ 3) อาชีพที่มีสถานะทางสังคมสูง และได้รับการยกย่องในสังคม

วิธิตดชุดที่สอง: ความสำเร็จคือการมีความสุข และการค้นพบตัวเอง

การค้นพบตัวเองและมีความสุขในชีวิต เป็นอีกแก่นสาระสำคัญที่พบจากการสัมภาษณ์ในงานวิจัยชิ้นนี้ โดยทั้งครูและนักเรียนต่างมีความเชื่อว่า ความสำเร็จ หมายถึงการได้ค้นพบตัวเองว่าชอบอะไร เก่งอะไร ค้นพบเป้าหมายในชีวิตของตนเอง และได้ทำอาชีพที่ทำให้ตนเองมีความสุข โดยผู้ให้ข้อมูลต่างระบุว่า การศึกษาจะต้องทำให้ผู้เรียนได้ค้นพบตัวเองในรูปแบบที่กล่าวไปข้างต้น

ครูบางคนยืนยันว่า การศึกษาจะต้องทำให้ผู้เรียน “รู้ว่าตัวเองชอบอะไรเป็นสิ่งสำคัญ” (ครู T01) นอกจากนี้ ครูบางคนยังสะท้อนว่า การที่ได้เข้าใจทางเลือกของตนเองว่ามีอะไรบ้าง การมีข้อมูลและเข้าใจรายละเอียดของสายงานอาชีพที่ตนชอบ รวมไปถึงการเข้าใจความชอบของตนเองว่าสามารถประกอบอาชีพอะไรได้บ้าง ก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน

มีเด็กอยากเป็นนักจิตวิทยา เพราะเขาคิดว่าเขาน่าจะเข้าใจคนได้มากขึ้น สร้างรายได้ได้มากขึ้น แต่ถามว่าเด็กอยากเป็นอะไร จิตวิทยา สังคมสงเคราะห์ หรือแพทย์ อยากเป็นอะไร ให้ไปหามา เด็กก็ไม่ว่า ก็ให้เขาไปหาคอร์สในมหาวิทยาลัย ให้ไปดูคอร์ส syllabus แต่เด็กไม่รู้หรือกว่าเขาทำอะไร ให้เด็กไปหาคนที่ทำอาชีพนั้นจริงๆ คนมาเป็นครูบางทีก็ไม่ว่าเลยว่าคุณต้องทำพัสดุหรืองานอื่นๆ ด้วย (ครู T03)

ทางด้านผู้ให้ข้อมูลที่เป็นนักเรียนต่างสะท้อนความเชื่อว่า การได้ค้นพบว่าตัวเองชอบหรือมีความสุขในเรื่องอะไรตั้งแต่วัยรุ่นจะนำพาตัวเองไปสู่ความสำเร็จในชีวิต เพราะจะได้เรียนและประกอบอาชีพที่ตนเองรัก และการศึกษาที่มีหน้าที่ทำให้ผู้เรียนได้ค้นพบตัวเอง

“ผมมองว่าในช่วงการศึกษาภาคบังคับ ความสำเร็จจริงๆ คือเด็กเขารู้ว่าเขาถนัดแบบไหน ถนัดอะไร ชอบอะไร เพราะทุกวันนี้มีรุ่นน้องผมและเพื่อนๆ เนี่ยจบ ม ปลายมา แต่ก็ยังไม่รู้เลยว่าตัวเองชอบอะไร อยากที่จะทำอะไรต่อ อยากเรียนอะไรต่อ ซึ่งบางครั้งถามว่ามันเป็นปัญหาส่วนตัวไหม มันก็ส่วนหนึ่งแต่ว่า การศึกษาภาคบังคับมันควรทำให้เขา get ว่าเขาชอบอะไร ถนัดแบบไหน แต่มันกลายเป็นว่าการเรียนมอปลายเนี่ย ไม่ได้ไปช่วยตรงนั้นเลย” (นร. S03)

จากการศึกษา นักเรียนส่วนหนึ่งยอมรับความเชื่อของสังคมว่า การศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จ ในขณะที่เดียวกัน นักเรียนเหล่านี้ก็ยืนยันด้วยว่า ความสุขที่ได้ทำในสิ่งที่ตนเองชอบและสนใจจริงๆ ก็ก่อให้เกิดความรู้สึกประสบความสำเร็จภายในตัวเองเช่นเดียวกัน

“การติดใบปริญญา บ้านเรามองว่าเป็นค่านิยมว่ารับประกันว่า เขาทำงานได้จริง แต่จริงๆ เขาอาจจะเรียนๆ ให้จบไปก็ได้ แต่สิ่งที่สำคัญกว่าใบปริญญาคือ ความสุขที่เรามี ความชอบที่เรามี ส่วนตัว ผมว่าความชอบ ความฝัน ความสุขของเด็ก ซึ่งความสุขคือการได้ทำในสิ่งที่ตัวเองรัก สนใจ และสิ่งที่ตัวเองชอบ เป็นสิ่งที่สำคัญมากกว่า” (นร. S03)

ซึ่งการได้รู้ว่าตนเองชอบอะไรก็อาจนำมาซึ่งความรู้สึกถึงความสำเร็จ แต่ในอีกทางหนึ่ง ก็ไม่ได้เป็นเครื่องรับประกันว่า นักเรียนจะมีความถนัดหรือทักษะในเรื่องนั้นๆ การค้นพบตัวเอง อาจหมายถึงความชอบ แต่ไม่ใช่ความถนัด ซึ่งในกรณีเช่นนี้ นักเรียนหลายคนเรียนรู้ที่จะยอมรับและปรับตัว

“การได้เรียนในสิ่งที่ตัวเองรัก ผมว่ามันสำคัญสำหรับทุกคน แต่มันก็มีหลายคนเหมือนกันนะ ที่ไม่ได้เรียนในสิ่งที่ตนเองชอบ เช่น บางคนอยากเป็นนักบิน อยากเป็นแอร์โฮสเตส แต่ไม่ได้เรื่องภาษา คำก็ต่อลดความคาดหวังลง บางคนก็ชอบเรื่องหนึ่ง แต่เรียนไม่ไหว บางคนคำก็ต่อทิ้งความฝันของตนเองไป” (นร. S04)

4.2 พลวัตของวาทกรรม และวาทกรรมที่แข่งขันกัน (Dynamic of discourse/ Discourse & Competing discourses)

จากการศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง พบว่า วาทกรรมที่เกี่ยวกับความสำเร็จของผู้เรียนมีความหลากหลายและซับซ้อน ไม่ว่าจะเป็น มุมมองและคำจำกัดความของความสำเร็จที่แตกต่างกันของคนแต่ละยุค โดยที่คนแต่ละยุคก็มีอิทธิพลต่อกันและกัน เช่น กรณีผู้ปกครอง ครูกับนักเรียน สภาพสังคมและเศรษฐกิจ ค่านิยมของแต่ละยุคสมัย รวมไปถึงนโยบายรัฐ ที่มีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ทำให้มีวาทกรรมหลากหลายดำรงอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งอาจจะสนับสนุนซึ่งกันและกัน หรือขัดแย้งแข่งขันกันแย่งชิงพื้นที่ความคิดความเชื่อของคนในสังคม ภาวะการดำรงอยู่ของวาทกรรมหรือวิถีคิดเหล่านี้ ก่อให้เกิดพลวัตของวาทกรรมที่ฝังอยู่ในมุมมองความเชื่อ วิถีความคิด ของคนในสังคม

การศึกษานี้พบว่า สาเหตุของปัญหาที่ส่งผลต่อสุขภาพของผู้เรียนประการสำคัญประการหนึ่งคือการที่วาทกรรมนั้น เป็นสิ่งที่มีพลวัตและเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย และได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสภาพสิ่งแวดล้อมในสังคมของแต่ละสมัย ทำให้คำจำกัดความของความสำเร็จ ของคนในแต่ละยุค มีความต่างกัน

ในอดีต วาทกรรมหลักที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จนั้น หมายถึงความมั่นคงในด้านอาชีพ ที่จะเกิดขึ้นได้จากการที่ได้อยู่ในอาชีพที่มีค่าตอบแทนที่สูง เป็นที่ยอมรับและยกย่อง โดยวิถีคิดชุดนี้มักดำรงอยู่กับกลุ่มผู้ปกครองเป็นหลัก

“ความเชื่อของคนต่างวัย วัยพ่อแม่ความสำเร็จคืออาชีพที่มีชื่อเสียง และให้ผลตอบแทนเป็นเงิน” (ครู T03)

ซึ่งสอดคล้องกับการที่ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นนักเรียนหลายคนได้ระบุว่า ผู้ปกครองให้ความสำคัญกับการเรียนจบมาแล้ว มีงานทำ มีความมั่นคงทางการเงิน เป็นหลัก มากกว่าการเลือกเรียนในสิ่งที่สนใจ

“พอผมมาถามพ่อว่า เข้าที่นี้ดีไหม เพราะมันเข้าง่าย เราไม่ใช่คนเก่งอะไรด้วย มีที่เรียนดีกว่า
ไม่ได้ ผมคิดอย่างนั้น พ่อมาบอกพ่อแบบนี้ พ่อบอก มีที่เรียน แต่ไม่มีที่ทำงาน อย่างไหนดีกว่า”
(นร. S05)

“ทางบ้านอยากให้เรียนวิศวะ และแพทย์ เพราะทำงานแล้วได้เงินเยอะ แต่เราก็รู้ตัวเองอยู่แต่
แรกที่เราไม่ได้เก่งเลขขนาดนั้น และเราก็สนใจทางด้านดนตรี กับภาษามากกว่า ก็เลือกเรียน
สายภาษา ซึ่งจริงๆ ย่า ก็บอกว่าให้คิดให้ดีๆ มันก็เหมือนเขาก็ไม่ได้มันใจกับที่เราเลือกเต็ม
ร้อย เพราะมองว่าอาชีพศิลปินมันไม่ได้มั่นคง แต่เราก็มามีในทางของเรา” (นร. S03)

ในขณะที่มุมมองความเชื่อเกี่ยวกับความสำเร็จในยุคของนักเรียนเป็นวาทกรรมอีกชุดที่ถูกสร้างขึ้นมาเป็น
อีกหนึ่งความเชื่อในสังคม เป็นวิธีคิดที่ดำรงอยู่กับกลุ่มนักเรียนเป็นหลัก คือ ความเป็นอิสระในการทำงาน ความสุข
อีกนัยหนึ่งคือ ‘ความสำเร็จในชีวิต มาจากการได้ทำตามความฝัน การได้มีทางเลือกและได้ทำในสิ่งที่ชอบ’

“ถ้าหนูไปทำในสิ่งที่หนูไม่ถนัดหรือไม่ชอบ หนูก็ไปไม่รอดหรอก หนูยึดมั่นความคิดนี้แล้ว ว่า
ถ้าเราทำสิ่งที่เราชอบ ที่เราถนัด มันดีกว่าการที่เราต้องฝืนทำแน่นอน ก็เลยคิดว่า เอาที่ตัวเอง
สบายใจละกัน เพราะหลังจากนั้น คนที่ใช้ชีวิตคือเรา ไม่ใช่พ่อกับแม่” (นร. S07)

“เป้าหมายคือ ทำอาชีพที่เราชอบ ถนัด มีความสุข ค่าตอบแทนอาจจะไม่ได้มาก แต่มันมี
ค่าตอบแทนอื่นที่ไม่ใช่เงิน มันทำให้เกิดความสุข” (นักเรียน S03)

แม้ว่าจะเกิดการแข่งขันกันของวาทกรรม แต่ความมั่นคงทางอาชีพและการเงิน ก็เป็นสิ่งที่นักเรียนให้
คุณค่าและยังคงเป็นวาทกรรมหลักในสังคม จึงเกิดการตอรอง พยายามให้วาทกรรมทั้งสองที่ท้าทายกันให้ดำรงอยู่
ด้วยกันได้บนทางเลือกที่ผู้เรียนเลือก เช่น ไม่ได้เลือกสิ่งที่ชอบมากที่สุด แต่เลือกที่ตนเองเรียนได้และชอบ
พอประมาณ ถ้าทางเลือกรู้สึกว่ามีทางที่มั่นคงกว่า

“ที่เลือกก็ไม่ได้ spark ขนาดนั้น แต่ถามว่าเรียนได้ไหม มันก็เรียนได้ เราดูว่าตรงไหนมาต่อ
ยอดกับที่เราเรียนมา” (นร. S01)

หรือแปรไปเป็นการเลือกโดยพิจารณาถึงความมั่นคงในอนาคต แต่มองเห็นด้วยว่า สิ่งที่ชอบจริงๆ นั้น
สามารถนำมาบูรณาการหรือต่อยอดจากทางเลือกของตนได้

“ผมชอบแต่งตัว ชอบแฟชั่น แต่เลือกเรียนบริหารธุรกิจ ก็กลัวเหมือนกันว่าจะไปไม่รอดเพราะไม่ได้ชอบมาก ไม่ได้เก่งเรื่องธุรกิจขนาดนั้น แต่ที่ไม่เลือกเรียนแฟชั่น เพราะกลัวว่าจะจบมาไม่มีงานทำ กลัวว่าจะทำport (พอร์ตโฟลิโอ) เพราะไม่ได้มีประสบการณ์” (นร. S04)

อย่างไรก็ตาม นักเรียนในกรณีนี้ได้สะท้อนว่า อย่างไรตนก็รู้สึกเสียดายที่ไม่ได้สู้อย่างเต็มที่ในการทำตามสิ่งที่รัก และบอกว่า “ถ้าย้อนเวลากลับไปได้ ผมจะลุยให้เต็มที่ เตรียมทำport เพื่อเข้าคณะแฟชั่นให้ได้” (นร. S04) วาทกรรมทั้งสองกระแสที่มองว่า 1) ความสำเร็จคือการมีชีวิตที่มั่นคง กับ 2) ที่มองว่าความสำเร็จคือการได้ทำในสิ่งที่รัก ดำรงอยู่ร่วมกันและทำทลายกันตลอดในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งอาจส่งผลต่อสุขภาวะของผู้เรียน และแม้ว่าคนต่างวัยอาจถือวาทกรรมที่มีความต่างกัน แต่ด้วยการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคม ก็ก่อให้เกิดความพยายามที่จะให้วาทกรรมทั้งสองกระแสนี้ดำรงอยู่ร่วมกันให้ได้ ผ่านการต่อรองและการปรับทางเลือก ดังที่กล่าวไปข้างต้น

การประกอบสร้างของวาทกรรมความสำเร็จที่พบในบริบทสังคมไทย

การประกอบสร้างของวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จที่พบในบริบทสังคมไทย พบว่ามีฐานมาจากค่านิยมและความเชื่อในสังคมไทยได้แก่ ความเชื่อในเรื่องของการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ อิทธิพลของพ่อแม่ต่อการตัดสินใจของลูกในสังคมไทย และอำนาจและสถานภาพทางสังคม ซึ่งการศึกษานี้พบว่าวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมและความเชื่อในสังคมไทยเหล่านี้ มีส่วนในการประกอบสร้างวิถีคิดที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความสำเร็จในการเรียน โดยเฉพาะกรณีสอบเข้ามหาวิทยาลัย

4.3 ปัจจัยส่งเสริมการดำรงอยู่ของวาทกรรม

การศึกษานี้ยังชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่ส่งเสริมการดำรงอยู่ของวาทกรรม ซึ่งแบ่งเป็น 4.4.1 ปัจจัยที่เป็นค่านิยมและความเชื่อในสังคมไทย 4.4.2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการขาดข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ และ 4.4.3 ปัจจัยระดับนโยบายของโรงเรียน ซึ่งปัจจัยทั้งสองด้านนี้ ทำงานร่วมกันในการส่งเสริมให้วาทกรรมว่าด้วยความสำเร็จ 2 ชุดหลัก ในสังคมไทยยังคงดำรงอยู่ และแข่งขันกัน (competing) เพื่อเป็นวาทกรรมหลัก (dominant discourse)

4.3.1 ปัจจัยที่เป็นค่านิยมและความเชื่อในสังคมไทย

การดำรงอยู่ของวาทกรรมทั้งสองชุด ได้แก่ “ความสำเร็จคือความมั่นคงในชีวิต” และ “ความสำเร็จคือความสุขและการค้นพบตัวเอง” ส่วนหนึ่งเกิดจากค่านิยม และความเชื่อในสังคมไทย ที่ส่งผลให้วาทกรรมทั้งสองชุดยังคงทำงานแข่งขันกัน และส่งผลกระทบต่อสุขภาวะของผู้เรียน ค่านิยมและความเชื่อดังกล่าวได้แก่ ความเชื่อในเรื่องของการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ อิทธิพลของพ่อแม่ในสังคมไทย และ การให้การยอมรับกับอำนาจและสถานะทางสังคม

ความเชื่อในเรื่องของการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่: “หน้าที่ของลูกคือการตอบแทนพระคุณพ่อแม่”

ความเชื่อในเรื่องการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ เป็นความเชื่อที่ฝังแน่นในสังคมไทย พบว่าผู้เรียนหลายคนเลือกเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยในสาขาวิชาที่พ่อแม่คาดหวัง เพื่อตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นครูต่างระบุตรงกันว่า หลายกรณี นักเรียนจะต้องเลือกเรียนสายวิทย์คณิต และเลือกสอบเข้าคณะในมหาวิทยาลัยของรัฐตามที่พ่อแม่ตั้งความหวังไว้ เช่น ครู T03 เล่าว่า ผู้ปกครองมักใช้คำพูดในลักษณะทวงบุญคุณ ในการกดดันบุตรหลาน เพื่อให้ทำตามที่ตนเองต้องการ เช่น

“เรียนให้แม่แค่นี้สำหรับแม่ทำไม่ได้หรอก ฉันเลี้ยงแกมาตั้งกี่ปี” (ครู T03)

และตัวผู้เรียนเองก็รู้สึกว่าการเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยเป็นหน้าที่ของลูก

“เด็กทุกคนมีความมุ่งหวังอยากจะสอบเข้ามหาวิทยาลัย อยากจะเรียนให้คุณแม่ภูมิใจ” (ครู T04)

ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นนักเรียนหลายคนระบุว่า การได้ทำตามความคาดหวังของพ่อแม่และดูแลพ่อแม่ เป็นหน้าที่หนึ่งที่พึงกระทำ แม้ว่าบางครั้ง ผู้ปกครองจะไม่ได้บอกความคาดหวังกับตัวนักเรียนเลยก็ตาม

“ตอนชั้นม.6 ผมยังเลือกไม่ได้ว่าเรียนอะไร พอพ่อแม่ถามก็เครียด ถามว่าคิดได้รึยัง ผมจะหงุดหงิด ผมคิดแค่ว่า เรียนอะไรก็ได้ ที่จบไปแล้วมีงานทำแค่นั้นพอ ทำให้เค้า[พ่อแม่]สบายเท่านั้นแหละที่ผมคิด” (นร. S02)

และ

“ผมไม่ค่อยได้คุยกับที่บ้านว่าเค้าอยากให้เรียนอะไร แต่เค้าคาดหวังว่า เรียนจบออกมาต้องมีการทำงาน เลี้ยงดูพ่อแม่ได้ แบบนี้มากกว่าครับ เลี้ยงตัวเองรอด ดูแลพ่อแม่ได้ แค่นั้นเค้าก็สบายใจแล้ว [...] เค้าไม่ได้บอกตรงๆ แต่ผมว่าผมไม่ได้คิดเอง มันแน่นอนอยู่แล้วว่า ตอนพ่อแม่อายุมาก เราก็ต้องดูแลพ่อแม่” (นร. S08)

บางครั้งการตอบแทนบุญคุณอาจจะมาในรูปแบบที่ว่า ผู้ปกครองเป็นคนส่งเสริมให้เรียน จึงมีสภาพเป็นเจ้าของทุน ซึ่งมีสิทธิในการออกความคิดเห็นและชี้แนะการเรียนของบุตรหลานได้ เช่น นักเรียนรายหนึ่งที่อยากเรียนต่อมัธยมปลายในสายที่ตนเองสนใจและถนัด แต่ต้องจำยอมเลือกเรียนตามที่ผู้ปกครองกำหนด มิเช่นนั้น

ผู้ปกครองก็เชื่อว่า จะตัดการสนับสนุนในเรื่องค่าเทอม ทำให้นักเรียนอยู่ในภาวะจำยอม “ที่บ้านเป็นคนส่งเรียน เราก็ต้องตามใจเขา” (นร. S01)

บางกรณี แม้ว่านักเรียนไม่เห็นด้วยกับคำแนะนำของผู้ปกครอง แต่ก็มองว่าตนเองได้ทำหน้าที่บุตรหลานที่ดีแล้ว ได้ตอบแทนบุญคุณแล้ว ตนเองจึงสมควรได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองเป็นการตอบแทนเช่นกัน

“หนูเรียนมาขนาดนี้ เกรดไม่เคยต่ำกว่า3.5ทุกเทอม ทำไมยังไม่supportหนูอีก บ้านอื่นเค้าไม่มีเค้ายังไปกู้มาส่งลูกหลานเรียน บ้านเรามี ทำไมไม่สนับสนุนหนู หนูยังอยากเรียนตรงนี้ ยังอยากได้ความรู้อยู่” (นร. S01)

จะเห็นได้ว่า ไม่ว่านักเรียนจะตัดสินใจทำตามที่ผู้ปกครองคาดหวังหรือไม่ วิธีคิดเรื่องการตอบแทนบุญคุณผู้ปกครองที่เลี้ยงดูมา ยังคงเป็นวิธีคิดหลักที่ฝังตัวอยู่ในความเชื่อของทั้งผู้ปกครองและนักเรียน

อิทธิพลของพ่อแม่ต่อลูกในสังคมไทย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้งที่เป็นครูและนักเรียน พบว่า เมื่อพูดถึงการเลือกเรียนสายความถนัดในระดับมัธยมปลาย และสอบเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัยนั้น พ่อแม่เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลสำคัญในการตัดสินใจ

ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นครุต่างยืนยันว่า พ่อแม่เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลในการกำหนดการตัดสินใจเลือกเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยของผู้เรียนเป็นอย่างมาก จนบางครั้ง การเลือกของพ่อแม่ อาจมีอำนาจเหนือการเลือกของลูก เช่น บางกรณีที่นักเรียนต้องลาออกจากมหาวิทยาลัยที่ตนเข้าเรียนได้ เพื่อสอบใหม่ให้ได้คณะที่ผู้ปกครองคาดหวัง

“เราเคยถามเด็กว่าทำไมต้องซิ่วมาอีก เด็กมาบอกว่าที่บ้านคุณพ่อเป็นวิศวกร ก็เลยอยากให้เป็นวิศววะด้วย” (ครู T04)

หรือ

“มีนะเคสนึง ที่พ่อแม่อยากให้ลูกเรียน...แต่ลูกไม่ชอบ แล้วเขาออกมาสอบสามครั้งนะ คือถ้าได้เรียนตามปกติที่เลือกตั้งแต่แรก เขาก็จะเรียนจบแล้ว แต่นี่คือต้องออกมาสอบใหม่ให้แม่” (ครู T04)

และ

เรามักพูดว่าตามความชอบความฝันของเด็ก แต่จริงๆที่เจอ เราพบว่าเด็กไม่มีอิสระในการเลือก ตัดสินใจ พ่อแม่มีอิทธิพลมาก เด็กหลายคนพบว่า สิ่งที่เขาฝันอยากทำ พ่อแม่ไม่เห็นด้วย เยอะมาก แล้วเราก็เจอคำที่เขาเขียนหลายคำเช่น ยอมรับ เลิกเปรียบเทียบ เลิกกดดัน หมายความว่าเด็กบอกว่า การที่เขาจะไปสู่ความสำเร็จของเขาได้นั้น พ่อแม่ต้องเลิกเปรียบเทียบ เลิกกดดัน และต้องยอมรับ” (ครู T03)

จากการเก็บข้อมูลในกลุ่มตัวอย่างนักเรียน พบว่า ทั้งหมดยืนยันว่าผู้ปกครองมีอิทธิพลมากต่อการสอบเข้ามหาวิทยาลัย โดยเฉพาะการตัดสินใจเลือกสาขาและมหาวิทยาลัยที่จะเรียน ซึ่งผู้ปกครองบางคนอาจใช้วิธีโน้มน้าว อ้อมๆ

“พอพูดถึงเรื่องอยากเข้ามนุษยศาสตร์ พ่อหงุดหงิด ไม่ถึงกับทุกครั้งแต่ก็เป็นส่วนใหญ่ พอผมพูดว่าอยากเข้ามนุษยฯ จะเข้าให้ได้เลย คำก็ตอบแบบ เดียวก็รู้ เรียนไปก็รู้ เหมือนเขาอยากให้รู้ด้วยตัวเองแต่ก็บังคับให้ไปทางวิศวะอยู่ คำไม่ได้ต่อต้าน แต่เรารู้แหละว่าคำไม่พอใจในสิ่งที่เราอยากจะไป” (นร. S03)

ซึ่งอิทธิพลของผู้ปกครอง อาจจะไม่ได้มาในรูปแบบความกดดันหรือบอกให้ทำโดยตรง แต่นักเรียนรู้สึกได้ว่าตนเองต้องทำตามความคาดหวังของผู้ปกครอง เพื่อให้ได้รับการยอมรับและชื่นชม

“ที่บ้านมีอิทธิพลมากๆ แล้วหนูเป็นคนตัดสินใจอะไร หนูก็จะอิงจากประสบการณ์คนอื่นมา แล้วหนูไม่ชอบให้ใครมาพูดตู่ หนูก็ต้องพยายามพาตัวเองไปอยู่ในจุดที่ดีที่สุด เพื่อไม่ให้เขาตู่เรา เอาจริงๆ พ่อแม่คำไม่ได้กดดันด้วยซ้ำ แต่หนูรู้สึกว่า อยากทำให้คำภูมิใจในตัวหนู [...] จริงๆ คำก็ไม่ได้บีบ แต่ก็คอยพูดให้หนูรู้ว่าคำอยากให้เราเรียนอย่างนั้นนะ แล้วเราก็มักกดดันตัวเองอย่างนี้ค่ะ” (นร. S07)

ซึ่งอิทธิพลของผู้ปกครองที่มีต่อการสอบเข้ามหาวิทยาลัยของนักเรียน ในหลายกรณี มาจากประสบการณ์ที่ผู้ปกครองพบเห็นจากญาติ เพื่อนบ้าน หรือคนในชุมชน รอบตัว

“ตอนนั้นมีญาติที่เค้าเรียนอยู่ที่สถาบันนี้ พ่อเค้าก็บอกว่า ลองไปตามที่คนนี้ดูใหม่ ลองคิดดูถ้าสนใจ ตอนนั้นผมก็แบบ ไม่ๆ ไม่รับเหมือนกัน ผมก็ไม่ได้ต่อต้านแบบเห็นได้ชัด ก็ตอบไปว่า

เดียวไปคิดก็ได้ แต่พอมาคิดก็ไม่ได้คิดไรเยอะแยะเลย เราก็ดูๆ นิดหน่อยแล้วก็ปล่อยผ่าน”
(นร. S02)

ซึ่งสุดท้ายแล้ว นักเรียนS02 รายนี้ก็เลือกเรียนในสถาบันที่ผู้ปกครองแนะนำ เนื่องจากเห็นว่า สามารถนำเอาทักษะที่ตนเองมี และความชอบ (ในด้านภาษา) มาใช้ต่อยอดกับสาขาที่ผู้ปกครองแนะนำได้

บางครั้งสังคมรอบตัว ญาติๆ หรือชุมชน รอบตัวนักเรียนเอง ก็มีอิทธิพลต่อผู้ปกครองและส่งผลกระทบต่อเมายังนักเรียน ผ่านการเปรียบเทียบและการยกตัวอย่าง

“หนูมีลูกพี่ลูกน้องที่ไม่ได้เรียนจบมหาลัยดังมาก แต่ก็หางานทำได้ตั้งแต่เรียนยังไม่จบ [...] ผู้ใหญ่เค้าก็มองว่า เออ ดี เก่ง เอาตัวรอดได้ ที่บ้านมันก็จะมีการเปรียบเทียบๆ เล็กๆ หนูก็จะรู้สึกไปเองว่าเค้าชอบเปรียบเทียบหนูกับพี่ ด้วยความที่เวลาหนูพูดถึงสิ่งที่หนูจะทำ เค้าจะเปรียบเทียบหนูกับพี่หนูตลอดเลย แบบ พี่...เค้าไปทำอย่างนั้นอย่างนี้ละ แล้วเราละจะไปทำอะไร” (นร. S07)

“พ่อแม่อาบน้ำร้อนมาก่อน ย่อมรู้มากกว่า”

พ่อแม่ นอกจากจะมีอิทธิพลต่อลูก เนื่องจากมีบุญคุณแล้ว ยังถือว่าเป็นผู้มีประสบการณ์มาก่อน ย่อมที่จะรู้มากกว่า ดังนั้นทำให้ผู้เรียนต้องเลือกเรียนต่อในสาขาที่พ่อแม่แนะนำ หรือการฟังคำแนะนำของพ่อแม่เกี่ยวกับการวางแผนอนาคต ด้วยความรู้สึกลัว ด้วยประสบการณ์ชีวิตและประสบการณ์การทำงาน ทำให้ผู้ใหญ่ น่าจะรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมการทำงานหรือ ‘โลกของผู้ใหญ่’ มากกว่าตนเอง

“พ่อบอกว่าเรียนเอกชนมันจะหางานยากนะ อะไรของเค้าก็ไม่รู้ ผมก็ไม่ค่อยเข้าใจพ่อเท่าไร ผู้ใหญ่นะเค้าก็อาบน้ำร้อนมาก่อน เชื่อเค้าไว้ก็น่าจะดี ผมก็ ตามพ่อเลยครับ ส่วนตัวผมว่านะ ถ้าเรื่องเกี่ยวกับการทำงาน เค้าเป็นถึงคนรับคนเข้าทำงาน เค้าก็น่าจะรู้ ตามพ่อน่าจะโอเคกว่า” (นร. S05)

แต่ก็มีการตั้งข้อสังเกตจากครูซึ่งเป็นผู้ที่คลุกคลีกับนักเรียนในวัยที่กำลังจะเปลี่ยนผ่านไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ด้วยเช่นกันว่า ‘โลกของผู้ใหญ่’ ของผู้ใหญ่ กับ ‘โลกของผู้ใหญ่’ ที่นักเรียนกำลังเผชิญและเข้าไปอาศัยในอนาคต อาจเป็นคนละโลกคนละบริบทกัน

“พ่อแม่คิดว่าพ่อแม่อาบน้ำร้อนมาก่อน เขาอาจจะมีประสบการณ์จริง แต่ในช่วงที่พ่อแม่เป็นเด็กบางอาชีพยังไม่มี เพราะฉะนั้นพ่อแม่ก็ต้องยอมรับว่า เรามีประสบการณ์ชีวิตที่มากกว่า แต่จริงๆแล้วประสบการณ์ของลูกคือประสบการณ์ใหม่ที่ตัวพ่อแม่ไม่มี (ครู T03)

ด้วยการให้ความหมายต่อความสำเร็จที่แตกต่างกันระหว่างคนต่างวัยกัน ที่อยู่ในช่วงเวลาของการเป็นผู้ใหญ่ตอนต้นในบริบททางสังคมที่ต่างกัน ต่างฝ่ายต่างมีมุมมองว่า โลกของตน เป็นโลกความจริงเพียงหนึ่งเดียว ทำให้อาจนำไปสู่ความขัดแย้ง ที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของตัวนักเรียน ผู้ปกครอง และสังคม

การให้คุณค่ากับอำนาจและสถานะทางสังคม (Power and social status)

ทั้งครูและนักเรียนหลายคนได้ระบุว่า อำนาจ และสถานะทางสังคม เป็นเป้าหมายของการศึกษา หรือความสำเร็จของผู้เรียน สำหรับการศึกษานี้พบว่า อำนาจและสถานะทางสังคมนั้น หมายถึงการมีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ที่มั่นคง และมีเกียรติได้รับการยกย่องในสังคม เช่น แพทย์ วิศวกร นอกจากนี้ยังหมายถึงอาชีพที่มีอำนาจด้วยศหรือตำแหน่งทางราชการ เช่น ทหาร ตำรวจ

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุว่า สังคมไทยเชื่อว่าการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย จะนำมาสู่สถานะทางสังคมที่สูงขึ้นในอนาคต เช่น พ่อแม่มักบอกลูกว่า “เรียนให้ดีจะได้เป็นเจ้านายคน” (ครู T03)

นอกจากนี้ยังพบว่า ในสังคมต่างจังหวัด สถานะทางสังคมได้มาจากการรับราชการ การมียศ หรือตำแหน่ง ซึ่งทำให้ผู้ปกครองคาดหวังให้ลูกเลือกอาชีพครูหรือพยาบาลในการเรียนต่อ และในทางกลับกันการต้องการให้มีตำแหน่งในระบอบราชการ ก็เป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้ปกครองบางคนคาดหวังให้ลูกไม่เรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัย แต่ให้มารับราชการเป็นทหารแทน เช่น

“คติอันเดิมนะ หรือค่านิยมในสังคมต่างจังหวัดนะ ข้าราชการนี่อันดับหนึ่ง ก็จะมีบอกลูกว่า ทำไม่ไม่เรียนครูละ ทำไม่ไม่ไปสอบพยาบาลละ หรือบางคนเนี่ยบอกว่า ถ้าลูกไม่เก่งมากไปต่อพวกนายสิบใหม่ ไปเป็นพวกทหารใหม่อย่างนี้เลยนะ” (ครู T04)

นอกจากนี้ในหลายกรณี ไม่ใช่แค่ตัวผู้เรียนเองเท่านั้นที่จะได้เปลี่ยนสถานะทางสังคมไปอยู่ในระดับที่สูงขึ้น แต่ตัวผู้ปกครองเองก็ต้องอาศัยความสำเร็จของบุตรหลานเป็นประตูสู่การเปลี่ยนสถานภาพทางสังคมของตน เช่นเดียวกัน

“พ่อแม่บางคนมองว่าลูกเป็นแค่เครื่องประดับ เป็นคนที่สร้างหน้าตา ให้เขา ไม่ได้เห็นว่าเด็กมีชีวิตจิตใจ สามารถคุยกับคนข้างบ้านได้ว่าลูกชั้นสอบติดนู่นนี่นั่น และสังคมก็สร้างค่านิยมไปว่า อายุเท่าไรต้องมีบ้านมีรถ มีเงินเดือนดีๆ ในหลายครั้ง เด็กคือที่ชดเชยความขาดของแม่”
(ครู T03)

4.3.2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการขาดข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพในปัจจุบัน

นอกเหนือจากปัจจัยที่เป็นระดับความเชื่อ และค่านิยมในสังคมไทยดังกล่าวแล้ว ปัจจัยอีกส่วนหนึ่งส่งเสริมการดำรงอยู่ของวาทกรรมว่าด้วยความสำเร็จ 2 ชุด คือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการขาดข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ และทางเลือกอาชีพในยุคปัจจุบัน การศึกษานี้พบว่า ทั้งผู้ปกครองและผู้เรียนเอง ยังขาดข้อมูลเกี่ยวกับสายอาชีพในปัจจุบันที่มีความแตกต่างไปจากอาชีพในยุคสมัยของผู้ปกครอง หรืออาชีพที่เป็นที่นิยมในสังคม

จากการสัมภาษณ์ครู พบว่าผู้ปกครองส่วนหนึ่งขาดข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพที่เป็นทางเลือกของผู้เรียนในปัจจุบัน ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย การพัฒนาทางสังคมและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้เกิดอาชีพใหม่ที่เพิ่มเติมมากกว่าเดิมในสมัยรุ่นพ่อแม่ ดังเช่น ครู T03 ที่สะท้อนให้เห็นอาชีพที่อยู่รอดได้เนื่องจากการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินธุรกิจในสถานการณ์ที่มีโรคระบาด

“จริงๆมันหมดยุคที่คนเก่งต้องเรียนวิทย์คณิตมากแล้ว พ่อแม่ก็บอกว่าถ้าลูกเรียนได้ก็เรียนวิทย์ คณิตไปก่อน เพราะว่ามันสามารถเลือกสอบอะไรก็ได้ แต่จริงๆ ถ้าเรามาดู COVID เราเห็นว่าวิศวะตกงานเยอะแยะ แต่อาชีพที่เขาอยู่ได้คือค้าขาย เช่น food delivery” (ครู T03)

พ่อแม่เอง ก็ขาดข้อมูลที่ช่วยสนับสนุนเด็กในการเลือกเส้นทางอาชีพ เช่นกรณีแม่อยากให้ลูกเป็นหมอ แต่ลูกสอบติดวิศวะ แม่ให้ไปเรียนผู้ช่วยพยาบาล เพื่อให้ออกมาสอบหมอใหม่ ใหม่ๆที่จริงๆแล้วการเป็นหมอ อาจจะเรียนต่อหลังจากจบวิศวะ หรือวิทยาศาสตร์ก็ได้ (ครู T03)

“ลูกสอบติดทางด้านเกษตร พ่อแม่ก็ถามว่าจบเกษตรจะไปทำอาชีพอะไร คือเขานึกว่าจบเกษตรต้องไปขุดดินอย่างเดียว แต่เขาไม่เห็นภาพอาชีพที่มันนำความรู้ทางเกษตรไป apply มันมีอาชีพตั้งหลายอย่างที่ใช้ความรู้จากสาขาการเกษตร” (ครู T04)

นอกเหนือจากฝ่ายผู้ปกครองที่ขาดความรู้เกี่ยวกับอาชีพ และทางเลือกในปัจจุบัน การศึกษานี้ยังชี้ให้เห็นว่า ผู้เรียนเองก็ขาดโอกาสในการค้นพบความชอบหรือความถนัดของตนเอง เนื่องจากการเรียนในชั้นเรียนไม่เปิดโอกาสให้ได้ลองปฏิบัติจริง โดยเฉพาะด้านทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในอนาคต

การค้นพบตัวเอง เป็นประเด็นสำคัญที่ครูทุกคนสะท้อนตรงกันว่าเป็นปัญหาที่นักเรียนหลายคนไม่รู้ว่าจะตัวเองอยากทำงานอะไร หรือไม่รู้ว่าจะตนเองมีทางเลือกของอนาคตอย่างไรบ้าง นอกเหนือไปจากอาชีพที่เป็นที่นิยมในสังคมไทย เช่น แพทย์หรือวิศวกร ซึ่งปัญหาส่วนหนึ่งที่เด็กไม่รู้ว่าจะตนเองมีทางเลือกอะไร เกิดเนื่องจากการที่ขาดตัวอย่างของอาชีพที่หลากหลายในสังคม การนำเสนอความสำเร็จของอาชีพผ่านสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ มักสะท้อนอาชีพบางอาชีพเป็นภาพแทนของความเก่ง หรือความสำเร็จ เช่น การชื่นชมนักเรียนที่สอบเข้าคณะแพทย์ได้ เป็นต้น

“ครูคะ บางทีหนูก็ยังไม่รู้ว่าหนูอยากเรียนอะไรเลย แต่ที่บ้านทำอาชีพนี้ อยากให้ทำนี้ เออเราเจอคำตอบนี้บ่อยเหมือนกันนะ” (ครู T04)

นอกจากนี้ นักเรียนยังสะท้อนว่าการเรียนในระดับมัธยมไม่ได้สอนให้เด็กรู้ว่าตัวเองชอบอะไร ถนัดอะไร อยากเป็นอะไร เลยส่งผลให้เลือกวิทย์ คณิตไว้ก่อนเนื่องจากเชื่อว่าการเรียนวิทย์จะสามารถเรียนอะไรก็ได้ เลือกอาชีพได้หลากหลาย

“ผมว่าความสำเร็จของผู้เรียน มอปลาย คือการรู้ว่าตัวเองถนัดแบบไหน ชอบอะไร แต่ผมมีเพื่อนหลายคนที่ไม่รู้ว่าตัวเองต้องการอะไรต่อ ชอบอะไร ถนัดอะไร กลายเป็นว่า การเรียนภาคบังคับไม่ได้ช่วยตรงนั้น ไม่ได้ทำให้ผู้เรียนค้นพบตัวเอง” (นักเรียน S03)

นอกจากนี้ ระบบการศึกษาที่ไม่เอื้อให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ที่หลากหลาย ส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถตัดสินใจได้ว่าชอบอะไร เพราะไม่รู้ว่ามีทางเลือกอะไรบ้าง และแต่ละทางเลือกนั้นเป็นอย่างไร แต่ในเวลาเดียวกัน วาทกรรมที่ว่าด้วยการค้นพบตัวเอง ความสุขของการที่ได้ทำในสิ่งที่ตนเองรัก กลับมีอำนาจเชิงปฏิบัติการในทางกระตุ้น สนับสนุน หรือกดดัน ให้นักเรียนมัธยมปลายรู้สึกว่าจะจะต้องค้นพบตัวเองและตอบได้ว่าตนเองชอบอะไรให้ได้ก่อนจบชั้นมัธยม เพื่อที่จะเลือกเรียนต่อในสาขาที่ตนเองคิดว่า ‘ถูกต้องและตรงกับความชอบของตนที่สุด’ ซึ่งอาจเป็นหลักประกันว่า ตนเอง ‘จะเป็นคนที่ประสบความสำเร็จ’

4.3.3 ปัจจัยระดับนโยบายของโรงเรียน

จากการสัมภาษณ์ครูส่วนหนึ่ง พบว่า โรงเรียนหลายแห่งขาดระบบที่ส่งเสริมให้ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพและทางเลือกอนาคต ให้กับนักเรียนและผู้ปกครอง อาจารย์แนะแนวไม่ได้มีบทบาทในการช่วยในการค้นหาความถนัดหรือความชอบของเด็ก แต่ทำหน้าที่เพื่อให้คำแนะนำเพื่อให้ผู้เรียนมีที่เรียน หรือสอบติดในมหาวิทยาลัยของรัฐ ครูไม่มีอำนาจในการเข้าไปสร้างความเข้าใจระหว่างเด็กและผู้ปกครองได้ เนื่องจากนโยบายของโรงเรียนก็มุ่งหวังเพียง

แต่ให้นักเรียนสอบติดมหาวิทยาลัยของภาครัฐ เพื่อชื่อเสียงโรงเรียน และผู้ปกครองเองก็ต้องการให้โรงเรียนตัวให้ ลูกของตัวเองสอบติด ทำให้ครูขาดอำนาจในหน้าที่ในการช่วยสร้างความเข้าใจระหว่างผู้ปกครองและลูกศิษย์

“คือเราทำได้ก็แค่แนะนำเด็กว่าให้หาข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพที่อยากเป็นไปให้ผู้ปกครองเข้าใจ
จงแสดงให้พ่อแม่เห็นว่าอยากเรียนจริงๆ หาข้อมูลไปก่อนว่าเรียนอะไร จบมาทำงานอะไร
ส่วนมากก็คุยประมาณนี้ ซึ่งก็ได้ผลบ้าง ไม่ได้ผลบ้าง” (ครู T03)

“ที่โรงเรียน เรารับประกันกับผู้ปกครองว่าลูกคุณมีที่เรียนแน่นอน เรามีครูที่คอยให้คำแนะนำ
เป็นรายคนไป ถ้าเด็กไม่เก่งหน่อย แต่ฐานะดี เขาก็ยังเรียนมหาวิทยาลัยรัฐดีๆภาคอินเตอร์ได้
ดังนั้นเรากรันที่อยู่แล้วว่าทุกคนมีที่เรียน หรือที่ไปต่อ” (ครู T01)

นอกจากนี้พบว่าโรงเรียนก็มีเป้าหมายที่จะให้นักเรียนของตนสอบติดมหาวิทยาลัยเพื่อสร้างชื่อเสียง
โรงเรียน ซึ่งเป้าหมายของโรงเรียนดังกล่าวทำให้บางโรงเรียนจัดติววิชาที่จะสอบเพื่อให้นักเรียนของตนเองสอบติด
ให้ได้

“ที่โรงเรียนก็จ้างวิทยากรข้างนอกมาให้ช่วยติวในห้องประชุม เด็กสนใจก็เข้าไปได้” (นักเรียน
S03)

ซึ่งผู้เรียนเองสะท้อนว่า การสอบเข้าได้ อาจไม่ได้หมายถึงการประสบความสำเร็จในการเรียนคณะนั้นๆ

“การติวมันก็สำคัญ ในระดับหนึ่ง เพราะมันก็ต้องทำให้ได้ตามเกณฑ์ที่อยากเรียน เขาก็ไม่ได้
อยากจะสอบ แต่อยากเรียน ก็ต้องทำให้ได้ คือ สังคมบังคับให้สอบ เพื่อที่จะบอกว่าเราได้
เรียนหรือไม่ได้เรียน บางครั้งการสอบอาจจะไม่ได้บอกว่าคุณจะมีความสามารถเข้าไปเรียน
ด้วยซ้ำ” (นักเรียน S03)

การที่เป้าหมายของโรงเรียน คือจำนวนนักเรียนที่สอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ และชื่อเสียงของคณะหรือ
มหาวิทยาลัยของรัฐที่สอบติด ยิ่งทำให้ ผู้ปกครองขาดความเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพในปัจจุบัน นักเรียนเองก็
ไม่สามารถที่จะต้านทานอิทธิพลของพ่อแม่และสังคมได้ ทำให้ต้องติว และสอบเพื่อให้สามารถมีที่เรียนตาม
ที่สังคม และพ่อแม่คาดหวัง รวมทั้งครูเอง ก็ไม่มีอำนาจทางหน้าที่ในการช่วยให้ข้อมูล หรือช่วยให้เด็กค้นพบตัวเอง เพราะ
ครูก็ถูกคาดหวังให้ทำหน้าที่ติวเพื่อให้เด็กสอบได้ตามเป้าหมายของโรงเรียน

4.4 ผลเชิงปฏิบัติการของวาทกรรมเกี่ยวกับความสำเร็จที่ส่งผลต่อสุขภาวะของนักเรียน

ผลการศึกษาพบว่า อำนาจเชิงปฏิบัติการของวาทกรรมต่างๆ ดังที่กล่าวมาในบทนี้ ไม่ว่าจะประสบความสำเร็จในการเรียนที่ผูกโยงกับความมั่นคง การเป็นที่ยอมรับ อำนาจและสถานะทางสังคม ตลอดจนการได้ตอบแทนผู้มีพระคุณ ส่งผลให้การสอบเข้ามหาวิทยาลัยกลายเป็นสนามไว้ให้ผู้เรียนพิสูจน์ตนเองว่าประสบความสำเร็จในการศึกษา และใช้เป็นหลักฐานในการทำนายว่า จะมีโอกาสประสบความสำเร็จในการใช้ชีวิตในอนาคต อำนาจเชิงปฏิบัติการเหล่านี้ สร้างกระทบต่อสุขภาวะของผู้เรียน ในการที่จะต้องทำให้ตนเองได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยที่คาดหวังไว้

ความเชื่อเกี่ยวกับความสำเร็จ ส่งผลกระทบต่อผู้เรียนในระดับมัธยมปลายโดยตรง ซึ่งผลกระทบดังกล่าวเป็นผลกระทบในด้านสภาวะเครียดจากการที่จะต้องสอบเข้าคณะ และมหาวิทยาลัยที่ผู้ปกครองเป็นผู้กำหนด เช่น การตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ต้องแลกมาด้วยการพิสูจน์ตัวเอง ว่ามหาวิทยาลัยนั้นมีชื่อเสียง หรืออาชีพที่เลือกสามารถทำรายได้

“ก็เครียด เพราะคิดว่า ถ้าไม่ได้คือ ถ้าไม่ติดจะทำไง อ่านหนังสือก็ติดหมดเลย ถ้าจะเข้าวิศวะก็ยังไม่ได้อ่านมากนัก เวลาทำโจทย์ก็ยังไม่มั่นใจ” (นักเรียน S06)

นอกจากนี้ผู้เรียนสะท้อนให้เห็นถึงความเครียดที่เกิดขึ้นในระดับมัธยมปลาย โดยเฉพาะช่วงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ต้องเตรียมตัวสอบ

“ส่วนใหญ่จะมีปัญหาตอนมอ 6 เพราะเยอะไปหมดเลย ต้องเรียน ที่ รร ด้วย และต้องเตรียมสอบด้วย มันสอบเยอะไปหมด ต้องเตรียมทุกอย่าง” (นักเรียน S06)

ผลของความเชื่อเกี่ยวกับการสอบเข้าคณะที่เป็นที่นิยม และมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงของรัฐ ยังส่งผลให้ผู้ปกครอง และผู้เรียนเองเปรียบเทียบผลการเรียนของผู้เรียนกับคนรอบตัวและผู้อื่นในสังคม เพื่อดูว่าตนเองตามหลังคนอื่น หรืออยู่ในตำแหน่งที่ได้รับการยอมรับในสังคม เช่น นักเรียนคนหนึ่งสะท้อนว่า

“การเข้ามหาวิทยาลัยก็เป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จ ถ้าหนูสอบเข้าไม่ได้ มันก็เป็นความล้มเหลวของหนู เพราะเราทำไม่ได้ ทั้งที่คนอื่นเค้าก็ทำได้นะ” (นักเรียน S07)

ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นครู ก็สะท้อนจากประสบการณ์ที่ได้สื่อสารกับทั้งนักเรียนและผู้ปกครองว่า ผู้ปกครองก็เปรียบเทียบผลการเรียนของบุตร กับผู้อื่น และบางคนรู้สึกว่าการประสบความสำเร็จของลูกในการสอบเข้ามหาวิทยาลัยเป็นหน้าตาของพ่อแม่

นอกจากนี้ ผลอย่างหนึ่งของความเชื่อเกี่ยวกับความสำเร็จในการเรียนที่ผูกโยงกับความสำเร็จในการสอบเข้ามหาวิทยาลัย ยังส่งผลให้เกิดการติวข้อสอบ หรือกวดวิชาเพื่อสอบเข้าอย่างหนักหน่วง ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพของผู้เรียนโดยตรง

“ผมเคยไปโรงเรียนปกติเสร็จประมาณสามโมงครึ่ง หลังจากนั้นก็นักไปเรียนพิเศษถึงห้าโมง ไปออกกำลังกาย เรียนกวดวิชาต่อถึงห้าทุ่ม วนไปแบบนี้ทุกวัน [...] มันก็เครียดว่า เรียนอีกแล้วหรือ” (นร. S08)

“มันจะมีตอนเราต้องตัดสินใจทำอะไรสักอย่าง ผมจะคิดช้า คิดไม่ขาด มาจากการที่เราไม่ได้พักผ่อน ไม่ได้ให้ตัวเองหยุดใช้ความคิด มันใช้สมองเยอะ ล้า” (นร. S08)

ผู้เรียนบางส่วนมองว่า ความเครียดและกดดันที่จะต้องสอบเข้าให้ได้ มาจากระบบที่ทำให้การสอบเป็นการวัดว่า ประสบความสำเร็จในการเรียนที่ผ่านมาเพียงพอหรือไม่ ที่จะเข้าเรียนต่อ โดยที่อาจไม่ได้เกี่ยวกับความสามารถหรือความพร้อมที่จะเรียนต่อในหลักสูตรนั้นๆ ได้ (นร. S03)

นอกจากนี้ อำนาจของวาทกรรมที่ว่าด้วย การค้นพบตัวเองและความสุขในการใช้ชีวิต ก็ยังส่งผลต่อสุขภาพของผู้เรียน ในมุมที่ว่า ผู้เรียนรู้สึกกดดันที่จะต้องค้นหา “ความชอบ” “passion” “สิ่งที่รัก” ให้เจอในช่วงวัยรุ่น โดยเฉพาะช่วงมัธยมปลาย เพื่อที่จะเตรียมตัวเข้ามหาวิทยาลัย และกำหนดสาขาที่จะเรียนต่อได้ ผู้ให้ข้อมูลหลายคนสะท้อนว่า เมื่อเริ่มเข้าใกล้ช่วงสมัครเข้ามหาวิทยาลัยซึ่งอยู่ประมาณชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จะเกิดความกดดันและความเครียดอย่างมาก เมื่อรู้สึกว่าคุณเองยังไม่รู้ว่าชอบอะไรและอยากประกอบอาชีพอะไร โดยเฉพาะเมื่อถูกถามจากผู้ปกครองหรือครู และเมื่อเห็นว่าเพื่อนในวัยเดียวกันเริ่มรู้ว่าชอบอะไรและอยากเรียนต่อในสาขาอะไร ผู้เรียนก็จะรู้สึกกดดันและรู้สึกว่าตนเองไม่ประสบความสำเร็จ เพราะไม่สามารถบอกได้ว่า ตนเองชอบอะไรได้อย่างชัดเจน

“ตอนเรียนผมไม่เครียดเลยนะ ผมก็ชวนชวหาความรู้ตามที่ผมถนัด แต่เครียดสุดตอนที่พ่อแม่ถามว่าจะเรียนอะไร คิดได้หรือยัง มันหงุดหงิดทุกครั้งเลย ผมไม่ยอมให้เค้ากดดัน ตอนนั้นหัวblank ไม่รู้เลยว่าชอบอะไร ถามทุกวันก็กดดันขึ้นเรื่อยๆ ” (นร. S02)

และด้วยความที่การสอบเข้ามหาวิทยาลัยมาเป็นหลักฐานความสำเร็จในการเรียนที่ผ่านมาและเป็นหลักประกันในการประสบความสำเร็จในชีวิต นอกเหนือจากการที่ผู้เรียนต้องเตรียมตัวอย่างหนัก เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตนเองตั้งไว้ ยังส่งผลให้ผู้เรียนให้ความสำคัญกับการสอบเข้าเพื่อให้ตนเองสำเร็จ มากกว่าที่จะเป็นเรื่องของการเรียนรู้ จากการเก็บข้อมูล นักเรียนหลายคนสะท้อนว่า เมื่อความสำเร็จของการเรียน ถูกมองว่าเป็นเรื่อง

การได้เข้ามหาวิทยาลัย ดังนั้น การเรียนรู้ในห้องเรียนได้ถูกลดความสำคัญลง ในหลายกรณี ผู้ให้ข้อมูลสะท้อน เมื่อได้รับการตอบรับเข้ามหาวิทยาลัยตั้งแต่ยังไม่จบชั้นมัธยม 6 ผู้เรียนมักไม่ได้เอาใจใส่ต่อการเรียน แต่มาเรียนเพื่อ ‘รักษาสภาพไม่ให้ได้เกรด 0’

“ความสำเร็จของการเรียนมันไปอยู่ที่การสอบเข้าได้ แต่ไม่ได้เกี่ยวกับการเรียน สิ่งที่ถูกสอนกับการสอบมันเป็นคนละเรื่องกันมากๆ การเรียนในโรงเรียนก็ไม่เกี่ยวกับการสอบเลย ถ้าหนูติดมหาวิทยาลัยตั้งแต่รอบแรกแล้ว หนูก็ไม่เอาการเรียนในโรงเรียนเหมือนกัน มันติดมหาวิทยาลัยไปแล้ว เหมือนเราจะก้าวขาที่ละข้างออกจากทรายดูด ขาข้างหนึ่งเราก้าวออกมาได้แล้ว ขาอีกข้างเราอยู่ในระดับมัธยม เราก็ไม่สนใจข้างหลังแล้ว” (นร. S07)

ความสำเร็จที่ถูกผูกโยงกับการเลือกมหาวิทยาลัย

นอกจากวาทกรรมทั้งกระแสหลักและกระแสรองที่ว่าด้วยความสำเร็จในชีวิต การที่กลุ่มคนที่แตกต่างกันให้ความหมายเกี่ยวกับความสำเร็จในการเรียนแตกต่างกันนั้น มักจะเห็นได้จากมุมมองที่เกี่ยวกับการเลือกมหาวิทยาลัย จากการเก็บข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สะท้อนถึงวาทกรรมกระแสหลักว่า การได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง เช่น มหาวิทยาลัยรัฐบาล เป็นหลักฐานหนึ่งของความสำเร็จในการเรียน และเป็นเครื่องประกันความสำเร็จในชีวิตภายภาคหน้า ไม่ว่าจะเป็นโอกาสในการทำงาน รายได้ และโอกาสในการเลื่อนขั้นทางสังคม ซึ่งจากการสะท้อนของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นนักเรียน ผู้ร่วมผลิตและส่งต่อวาทกรรมนี้ มักจะเป็นกลุ่มผู้ปกครอง

“ผมถามพ่อ ราชภัฏดีไหมพ่อ พ่อบอกว่า ราชภัฏมันหางานทำยากนะ ทำไม่ไม่เรียนที่...ละ ผมก็ เออ จริง” (นร. S05)

และ

“เรียนเอกชน จะไปทำงานอะไรทำได้ ไม่รู้ว่าเป็นค่านิยมหรืออะไร ญาติเค้าจะมองว่า เรียนมหาวิทยาลัยเอกชนมันไม่ดี เป็นเด็กที่สอบเข้าม.รัฐไม่ติด มันเข้าง่าย ค่าเทอมก็แพง” (นร. S01)

จากการเก็บข้อมูลในกลุ่มตัวอย่าง การได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง สะท้อนถึงความสำเร็จในการเรียนที่ผ่านมา การได้เข้ามหาวิทยาลัยที่ขึ้นชื่อว่าเข้ายาก การที่เข้ามหาวิทยาลัยเหล่านี้ได้ เป็นหลักฐานพิสูจน์ว่าตนเองประสบความสำเร็จให้คนอื่นเห็น แต่ในขณะเดียวกันก็อาจนำไปสู่การตีความว่า การที่ไม่สามารถเข้าเรียนในสถาบันเหล่านี้ได้ อาจจะหมายถึงความล้มเหลวในชีวิตการเรียน

“เอาตรงๆ เลยนะ หนูมองว่าคนที่สอบไม่ติดมหาวิทยาลัยรัฐ เป็นคนไม่เก่ง เพราะอาจจะสอบได้คะแนนน้อยบ้างอะไรบ้าง ไม่สนใจเรียนบ้าง หนูไม่อยากเป็นอย่างเขา” (นร. S07)

แต่ปัจจุบันวาทกรรมกระแสหลักที่ว่าด้วยการเรียนมหาวิทยาลัยรัฐ ปัจจุบันก็ถูกท้าทายด้วยชุดความคิดในอีกรูปแบบ คือ การเรียนในคณะที่มีชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับ แม้ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยเอกชน ก็ยังถือว่าเป็นสิ่งที่ยอมรับ เพราะยังคงนับว่าเป็นประตูไปสู่ความสำเร็จในชีวิตได้

“หนูดูที่คณะที่จะเรียน ที่นี้คณะ... ก็อยู่ในอันดับดี รองจากมหาลัยรัฐ เราจะพุดยั้งให้ที่บ้าน เข้าใจว่า เอกชนสมัยนี้ มันก็ไม่ใช่แค่วัวสำหรับเด็กที่สอบมหาลัยรัฐไม่ติด เลยต้องมาเรียนตรง นี้ สมัยนี้มันไม่ใช่แล้วอะ หนูมองว่าสมัยนี้มันเทียบกันไม่ได้แล้ว ถ้าเรียนเอกชน ก็ดูที่คณะว่า เรียนคณะอะไร คณะนี้ที่ม. รัฐก็สู้คณะนี้ที่ม. เอกชนไม่ได้ก็มี” (นร. S01)

จะเห็นได้ว่า แม้ว่าวาทกรรม “การเรียนในมหาวิทยาลัยของรัฐ จะนำไปสู่ความมั่นคงและการเป็นที่ยอมรับในสังคม” จะเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป แต่วาทกรรมกระแสหลักได้พัฒนาขึ้นมา เป็นการให้คุณค่ากับชื่อเสียงในระดับสาขาวิชามากขึ้น มากกว่าแค่ให้ความสำคัญกับมหาวิทยาลัยเพียงอย่างเดียว

โดยสรุปแล้ว บทที่ 4 ได้นำเสนอข้อค้นพบสำคัญจากงานวิจัยนี้ ซึ่งพบวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้เรียนในมุมมองของครูและนักเรียน ผลการศึกษาชี้ให้เห็นวาทกรรม 2 ชุด ในสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งยังคงทำงานแข่งขันกัน วาทกรรมชุดแรก เป็นวาทกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมาก่อน และมีอิทธิพลต่อความเชื่อเกี่ยวกับความสำเร็จของผู้ปกครอง วาทกรรมชุดนี้ เชื่อว่า ความสำเร็จหมายถึงความมั่นคงในชีวิต วาทกรรมชุดนี้เชื่อว่าการศึกษาคงจะนำไปสู่ความมั่นคง ซึ่งวัดในรูปรายได้ ค่าตอบแทนที่สูง อาชีพในระบบราชการที่มีความมั่นคง มีสวัสดิการสำหรับตนเองและครอบครัว หรือมีอาชีพที่มีสถานะทางสังคมสูง มีเกียรติ ซึ่งมักเป็นอาชีพที่อยู่ในสายแพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

วาทกรรมชุดที่สอง เป็นวาทกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ยุคสมัยหลัง ซึ่งเป็นยุคที่ผู้เรียนกำลังเติบโต และเป็นความเชื่อในยุคปัจจุบัน วาทกรรมนี้เชื่อว่าความสำเร็จหมายถึง การมีความสุขและการค้นพบตัวเอง วาทกรรมนี้ส่งผลให้ผู้ให้ข้อมูล ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้เรียน มีมุมมองเกี่ยวกับความสำเร็จว่าเกี่ยวข้องกับความสามารถในการประกอบอาชีพที่ตนเองรัก มีความสุข และการค้นหาความสุขนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญ

ผลของวาทกรรม 2 ชุด ที่ส่งผลต่อความเชื่อของคนในสังคมเกี่ยวกับความสำเร็จที่แตกต่างกัน ทำให้วาทกรรมทั้งสองยังคงทำงานแข่งขันกัน เพื่อที่จะดำรงอยู่ในสังคมไทยในฐานะวาทกรรมหลัก ซึ่งการทำงานของวาทกรรมหรือชุดความคิดทั้งสองชุดที่แข่งขันกันอยู่นี้ส่งผลโดยตรงต่อสุขภาวะของผู้เรียน

การศึกษานี้ยังชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่เป็นค่านิยม และความเชื่อในสังคมไทย ที่ส่งเสริมให้วาทกรรมทั้งสองชุดยังดำรงอยู่ร่วมกันและแข่งขันกันอยู่ จนกลายเป็นมายาคติเกี่ยวกับความสำเร็จของผู้เรียนในสังคมไทยปัจจุบัน

ค่านิยม และความเชื่อเหล่านั้นได้แก่ ความเชื่อในเรื่องการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ บทบาทและอิทธิพลของพ่อแม่ที่มีต่อการตัดสินใจของลูก และให้คุณค่าในเรื่องของอำนาจและสถานะทางสังคม

นอกจากปัจจัยที่เป็นค่านิยมและความเชื่อของประเทศแล้ว การศึกษานี้ยังพบว่าปัจจุบันยังขาดการให้ข้อมูลที่เพียงพอแก่ผู้ปกครอง และขาดนโยบายของโรงเรียนที่สนับสนุนนักเรียนให้มีโอกาสในการค้นพบตัวเอง และมีประสบการณ์ทำงาน นโยบายระดับโรงเรียนที่ประกันคุณภาพทางการศึกษาด้วยจำนวนผู้สอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ ทำให้บทบาทของโรงเรียนเป็นเพียงสถานที่ในการผลิตแรงงานเพื่อตอบสนองตลาด และครูไม่มีบทบาทและอำนาจในการส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียนให้ค้นพบความชอบ เนื่องจากต้องทำหน้าที่ในการติวนักเรียนเพื่อสอบ

ข้อค้นพบข้างต้นนี้ นำมาสู่การอภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ในบทที่ 5 ถัดไป

บทที่ 5

อภิปรายผลและสรุปผลการศึกษา

งานวิจัยชิ้นนี้ มีที่มาจากปรากฏการณ์ในสังคมไทยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความสำเร็จของผู้เรียนกับการสอบเข้ามหาวิทยาลัย โดยเฉพาะการที่สังคมให้คุณค่ากับความสำเร็จของนักเรียนที่สามารถเข้ามหาวิทยาลัยได้ ผ่านการผลิตซ้ำทางสื่อ ไม่ว่าจะเป็นสื่อมวลชน หรือป้ายประกาศติดหน้าโรงเรียนก็ตาม งานวิจัยชิ้นนี้ได้สำรวจมายาคติหรือชุดความคิดที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้เรียน ผ่านการศึกษาวาทกรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งดำรงอยู่ในสังคมไทย วิเคราะห์การประกอบสร้างและศึกษาอำนาจเชิงปฏิบัติการของวาทกรรมที่มีต่อสุขภาวะของผู้เรียน

บทที่ 5 ประกอบไปด้วยหัวข้อดังนี้

- 5.1 วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้เรียน
- 5.2 การประกอบสร้างของวาทกรรม
- 5.3 ผลเชิงปฏิบัติการของวาทกรรม
- 5.4 ความเหลื่อมล้ำทางสังคม และปัญหาสุขภาวะของผู้เรียน
- 5.5 การสอบเข้ามหาวิทยาลัย: สนามแข่งขันที่ต้องมีคนสำเร็จและคนล้มเหลว
- 5.6 ประโยชน์ของงานวิจัย
- 5.7 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

5.1 วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้เรียน

งานวิจัยนี้ชี้ให้วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้เรียน 2 ชุดด้วยกัน วาทกรรมชุดที่หนึ่ง เป็นวาทกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมาก่อน โดยเกิดในช่วงยุคสมัยของผู้ปกครอง จึงส่งผลต่อความเชื่อของคนวัยผู้ปกครองเป็นหลัก วาทกรรมชุดนี้เชื่อว่า “ความสำเร็จของผู้เรียน หมายถึงความมั่นคงทางอาชีพการงาน” ส่วนวาทกรรมชุดที่สอง ซึ่งเชื่อว่า “ความสำเร็จ หมายถึงการค้นพบตัวเองและการมีความสุขกับงาน” เป็นวาทกรรมที่เกิดขึ้นในยุคสมัยหลัง ซึ่งส่งผลต่อมุมมองและความเชื่อของผู้เรียนและเด็กในยุคสมัยปัจจุบันเป็นหลัก

วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้เรียนทั้ง 2 ชุดดังกล่าว ได้ดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมไทยในยุคปัจจุบัน เป็นวาทกรรมที่แข่งขันกัน (competing discourses) เพื่อที่จะได้เป็นวาทกรรมหลัก (dominant discourse) วาทกรรมทั้งสอง ปรากฏอยู่ในความสัมพันธ์ การดำเนินชีวิต และบทสนทนาในชีวิตประจำวันระหว่างผู้ปกครองและผู้เรียน โดยมีค่านิยมและความเชื่อในสังคมไทย เช่น การตอบแทนบุญคุณ บทบาทของพ่อแม่ในการ

ตัดสินใจของลูก และการให้คุณค่ากับสถานะทางสังคม ที่ส่งเสริมให้วาทกรรมทั้งสองยังคงดำรงจนกลายเป็นมายาคติที่เกี่ยวกับความสำเร็จในสังคมไทย

จากงานวิจัยนี้ วาทกรรม 2 ชุด ที่ได้เกิดขึ้นในยุคสมัยที่แตกต่างกันในสังคมไทยได้สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของวาทกรรมที่ปรากฏในแต่ละยุคสมัยและส่งผลกระทบต่อความคิดของคนในสังคมในช่วงวัยที่แตกต่างกัน มุมมองความเชื่อและการให้ความหมายต่อความสำเร็จของผู้ปกครองและผู้เรียนอาจมีความแตกต่างกัน ในอดีต วาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้เรียน มักเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของอาชีพเป็นหลัก ในขณะที่วาทกรรมความสำเร็จในยุคปัจจุบัน เริ่มมีการกล่าวถึงการมีความสุขของผู้เรียนและการได้ค้นพบตัวเองมากขึ้น ตามที่กล่าวไปในบทที่ 4

อย่างไรก็ตาม วาทกรรมทั้งสองก็ยังคงดำรงและฝังรากอยู่ด้วยกันในระบบความคิดความเชื่อของคนในสังคม แม้ว่าจะอยู่ในรูปแบบที่แข่งขันกัน (competing discourses) ก็ตาม ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น นักเรียนหรือผู้ปกครองและครู ก็ได้รับผลกระทบจากอำนาจเชิงปฏิบัติการของวาทกรรมทั้งสองชุดนี้ทั้งสิ้น โดยเฉพาะด้านสุขภาพ

5.2 การประกอบสร้างของวาทกรรม

จากการศึกษา พบว่า วาทกรรมหลัก 2 ชุด เกิดขึ้นในยุคสมัยที่ต่างกัน ซึ่งการประกอบสร้างของวาทกรรมเกิดจากสภาพสังคมในแต่ละยุคสมัย และค่านิยมในยุคสมัยนั้นๆ ดังนี้

5.2.1 วาทกรรมชุดที่หนึ่ง: ความสำเร็จ คือความมั่นคงทางอาชีพ

วาทกรรมที่ผูกความสำเร็จไว้กับความมั่นคงทางอาชีพ เป็นวาทกรรมที่เกิดขึ้นก่อน เรียกได้ว่า เกิดในยุคสมัยของผู้ปกครอง ตั้งแต่อดีต ประเทศไทย เป็นประเทศที่เป็นที่รู้จักในเรื่องของการมีระบบบริหารประเทศด้วยระบบราชการที่เด่นชัด (bureaucracy) (Vallance, 1999; Fry, 1980) การรับราชการ แม้ว่าจะได้รับผลตอบแทนที่อาจน้อยกว่าทำงานในเอกชนบางแห่ง แต่สังคมไทย ถือว่ามีเกียรติและมีมั่นคงในชีวิต เนื่องจากมีสวัสดิการ เช่น ค่ารักษาพยาบาลสำหรับตนเองและครอบครัว มีบ้านพัก มีระบบเงินบำนาญ

การศึกษานี้พบว่าผู้เรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด ส่วนใหญ่จะมองว่าการได้ทำงานรับราชการคือตัวชี้วัดความมั่นคงในชีวิต ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ Fry (1980) ที่แสดงให้เห็นว่าคนในสังคมชนบท จะมีแรงบันดาลใจในการเข้าทำงานในระบบราชการมากกว่าคนในสังคมเมือง ในขณะเดียวกัน ยังพบว่า ความมั่นคง ยังรวมไปถึงการมีอาชีพที่มีผลตอบแทนสูงและเป็นอาชีพที่มีสถานะทางสังคมสูง ซึ่งการให้ความหมายเกี่ยวกับความมั่นคงในชีวิตเช่นนี้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงการให้คุณค่าและความสำคัญต่อประเด็นเรื่องอำนาจและสถานะทางสังคมของคนในประเทศไทย (Mulder, 1994)

5.2.2 วาทกรรมชุดที่สอง: ความสำเร็จคือความสุข และการค้นหาตัวเอง (Happiness & Passion)

“ความสุข” และการค้นหาตัวเอง หรือสิ่งที่ตัวเองหลงใหล “Passion” เป็นวาทกรรมอีกชุดที่ปรากฏในการเก็บข้อมูลในงานวิจัยนี้ โดยวาทกรรมชุดนี้เป็นวิธีคิดที่เกิดขึ้นในสังคมไทยหลังวาทกรรมชุดแรก ข้อค้นพบเกี่ยวกับวาทกรรมว่าด้วยความสุขนี้ สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความสุขในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า ไม่เฉพาะในสังคมไทย ในบริบทนานาชาติก็มีการพูดถึงการแสวงหาความสุขมากขึ้น แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความสุขได้เติบโตอยู่ในหลายๆ ศาสตร์ เช่น จิตวิทยาเชิงบวก (Positive psychology) ที่เน้นการพัฒนาบุคคลให้มีความสุข การค้นพบและเข้าใจตนเอง (Sheldon & King, 2001) หรือ เศรษฐศาสตร์ความสุข (happiness economics) (Frey, 2010) เป็นต้น ในปัจจุบัน ความสุขยังถูกมองว่าเป็นต้นทุน เป็นทรัพยากรทางอารมณ์ (emotional resource) ที่มนุษย์ทุกคนควรมีและใฝ่หามาครอบครอง คำว่า ‘ความสุข’ ได้แปรสภาพไปเป็น ‘ความคาดหวัง’ ที่จะต้องสรรหาวิธีการเพื่อให้ได้มา (Binkley, 2014)

การประกอบสร้างของวาทกรรมที่เชื่อว่าความสำเร็จ หมายถึงความสุขและการค้นหาตนเอง นั้นเกิดขึ้นในยุคสมัยหลัง ที่แนวคิดเสรีนิยมใหม่ (neoliberalism) มีอิทธิพลต่อค่านิยมของคนในหลายประเทศทั่วโลก รวมทั้งสังคมไทย แนวคิดเสรีนิยมใหม่ (neoliberalism) เป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลมากในช่วงปี ค.ศ. 1970s เป็นต้นมา แนวคิดนี้ให้คุณค่ากับ การตลาดเสรี (free market) และการเป็นเอกชน (privatization) และ ความเป็นปัจเจกบุคคล (individualism) โดยเชื่อว่าหากตลาดเป็นตลาดเสรีที่ถูกควบคุมโดยรัฐ และมนุษย์แต่ละคนมีอิสระ และมีความเป็นเจ้าของกิจการ (entrepreneurial self) ก็จะทำให้เกิดการเติบโตรุ่งเรืองของระบบเศรษฐกิจ จนเกิดเป็นสังคมที่มนุษย์มีความสุขได้ (Peck, 2013; Rose, 1996)

แนวคิดเสรีนิยมใหม่ ให้ความสำคัญกับความสุขของมนุษย์ เช่นเดียวกับจิตวิทยาเชิงบวก (positive psychology) โดยทั้งสองแนวคิด ให้ความสำคัญกับความสามารถของมนุษย์ในการพึ่งพาตนเอง และปกครองตนเอง (self-governance) ความเป็นอิสระ (autonomy) ความสุข ความสำเร็จ และการเป็นผู้ประกอบการ หรือ นายตัวเอง (entrepreneurial self) (Miller, 2008; McDonald & O’ Callaghan, 2008)

งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าวาทกรรมชุดที่สอง ที่ให้ความหมายของความสำเร็จว่าเป็นเรื่องของมีความสุขและการค้นหาสิ่งที่ตนเองมีความหลงใหล (passion) นั้น เกิดขึ้นในยุคที่สังคมยุคใหม่ โดยได้รับอิทธิพลจากกระแสแนวคิดในเรื่องจิตวิทยาเชิงบวกและเสรีนิยมใหม่

จากผลการศึกษาในเรื่องวาทกรรม 2 ชุด ที่ปรากฏในสังคมไทย ยังชี้ให้เห็นถึงพลวัตของวาทกรรมที่เกิดขึ้นในยุคสมัยที่แตกต่างกัน โดยในการศึกษานี้จะเห็นได้ว่า วาทกรรมเหล่านี้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และค่านิยมในแต่ละยุคสมัย ในด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงจากประเทศที่บริหารด้วยระบบราชการอย่างเข้มแข็ง มาสู่แนวคิดเสรีนิยมใหม่ ที่เน้นการกระจายอำนาจ และการลดการพึ่งพารัฐบาล มาสู่การพึ่งพาตนเอง และเป็นนายตัวเองมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้ ส่งผลให้ความเชื่อของคนในยุคสมัยที่ต่างกัน เกี่ยวกับความสำเร็จของตนเอง มีความแตกต่างกันด้วย ดังจะเห็นได้จากความเชื่อของผู้ปกครอง และผู้เรียนที่อาจให้ความหมายกับความสำเร็จแตกต่างกัน

นอกจากนี้ งานวิจัยชิ้นนี้ยังพบว่าผู้ให้ข้อมูลที่เป็นนักเรียนส่วนใหญ่ รับผิดชอบต่อความสำเร็จของตัวผู้เรียนเอง จนเกิดเป็นความเชื่อว่าจะต้องค้นพบความชอบของตัวเองให้ได้ตั้งแต่ช่วงมัธยมและต้องมองเห็นเส้นทางการประกอบอาชีพของตนจากสิ่งที่ตนหลงใหล จนสามารถเลือกได้ว่า จะเรียนต่ออะไรเพื่อไปประกอบอาชีพอะไร และควรเป็นอาชีพที่ให้ความมั่นคง แม้ว่าวาทกรรมทั้งสองจะมีความขัดแย้งและแข่งขันกันตลอดเวลา แต่ก็สามารถดำรงอยู่ร่วมกันในระบบความเชื่อของนักเรียน และสนับสนุนกันในการส่งผลต่อสุขภาวะของนักเรียน

5.3 ผลเชิงปฏิบัติการของวาทกรรม

การศึกษาชิ้นนี้ ชี้ให้เห็นว่าวาทกรรม 2 ชุด ยังคงเป็นวาทกรรมแข่งขันกันในปัจจุบัน (competing discourses) โดยแข่งขันที่จะช่วงชิงพื้นที่เพื่อให้ได้เป็นวาทกรรมหลัก (dominant discourse) ซึ่งพลวัตของวาทกรรมทั้งสองชุดที่ดำรงอยู่ร่วมกันนี้ ส่งผลอย่างมากต่อความคิดความเชื่อที่มีต่อการให้ความหมายต่อความสำเร็จของตัวผู้เรียนเอง

วาทกรรมทั้งสองชุดนี้ส่งผลต่อนักเรียนในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นการเกิดความเครียด ความกดดัน ความที่ต้องพยายามทุกวิถีทางเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัยให้ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลกระทบต่อสุขภาวะโดยรวม โดยสิ่งที่เป็นแรงขับเคลื่อนอยู่เบื้องหลังความเครียด ความกดดันและความพยายามเหล่านี้ ส่วนหนึ่งมาจากวาทกรรมที่ได้รับการส่งเสริมจากค่านิยมและความเชื่อในสังคมไทย โดยเฉพาะเรื่องการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่และหน้าที่ของการเป็นลูกที่ดีที่ต้องเชื่อฟังพ่อแม่ ที่กำหนดวิถีชีวิตของทั้งผู้ปกครองและนักเรียน ว่าจะต้องเลือกเรียนต่อในสาขาที่ผู้ปกครองเห็นชอบ หรือเป็นสาขาที่นำไปสู่อาชีพที่มั่นคง สามารถเลี้ยงตนเองและเลี้ยงดูพ่อแม่ในอนาคต ตลอดจนเป็นสาขาที่นำเกียรติและการยกย่องมาสู่นักเรียนและครอบครัว ซึ่งความเชื่อเรื่องการตอบแทนบุญคุณ เป็นความเชื่อที่ฝังลึกในสังคมไทยในทุกยุคสมัย คนไทยให้ความสำคัญกับการเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ (Mulder, 1994) คนในสังคมมีความเชื่อว่าพ่อแม่ เป็น ‘ผู้ที่อาบน้ำร้อนมาก่อน’ จึงสามารถที่จะชี้แนะในสิ่งที่ถูกต้องได้ นอกจากนี้ ประเทศไทยยังเป็นสังคมที่พ่อแม่มีบทบาทต่อการใช้ชีวิต และการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ของบุตรสูงมาก (Tapanya, 2011) ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของงานวิจัยนี้ ที่ชี้ให้เห็นว่าพ่อแม่ผู้ปกครองมีอิทธิพลในการเลือกเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยเป็นอย่างมาก ดังนั้นถึงแม้ว่าตัวผู้เรียนเอง จะค้นพบความถนัด และความชอบของตนเอง ก็ไม่สามารถที่จะเลือกเรียนในสาขาที่ตนเองต้องการได้ เนื่องจากค่านิยมและความเชื่อในเรื่องราวที่ของบุตรในการเชื่อฟังและตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ของสังคมไทย

อีกประการหนึ่งคือ มิติวัฒนธรรมของสังคมไทยที่มีระดับของความเป็นปัจเจกนิยมต่ำ (low level of individualism) มีระดับของความเป็นกลุ่มนิยมสูง (high level of collectivism) (Hofstede, 1984) หมายถึงประเทศไทยเป็นสังคมที่มีความใกล้ชิดกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว พ่อแม่ ญาติ เพื่อนฝูง กลุ่มสังคมมีบทบาทมากในการตัดสินใจ การกระทำและการดำรงชีวิต ในทุกด้าน ในกรณีการศึกษาและการเรียนต่อมหาวิทยาลัย

งานวิจัยนี้พบว่า พ่อแม่ ครอบครัว เพื่อนฝูง รวมทั้งสังคม ล้วนมีอิทธิพลสำคัญในการตัดสินใจในการเรียนของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นการเลือกแผนการเรียนในช่วงมัธยม การเลือกมหาวิทยาลัย สาขาที่เรียน และเส้นทางอาชีพ

นอกจากค่านิยมเรื่องบุญคุณพ่อแม่และมิติทางวัฒนธรรมที่เน้นสังคมแบบกลุ่มแล้ว ผลต่อสุขภาวะที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนยิ่งทวีมากขึ้นในสังคมที่มีระบบที่ขึ้นชม ยกย่อง และให้คุณค่ากับความสามารถ (meritocracy) ซึ่งระบบดังกล่าวนี้แพร่หลายในหลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทย ซึ่ง Brown & Tannock (2009) เปรียบการยกย่องความสำเร็จหรือความสามารถว่าเป็นเหมือน “สงครามความสามารถที่เกิดขึ้นทั่วโลก (global war of talent)”

สังคมที่ตลาดแรงงานต้องการทรัพยากรมนุษย์ที่มีทักษะและองค์ความรู้ขั้นสูงเพื่อผลิตนวัตกรรม หรือเทคโนโลยีให้กับสังคม สังคมที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยความความรู้และทักษะในลักษณะเช่นนี้ ก่อให้เกิดการแข่งขันทางความสามารถและทักษะกัน (Reich, 1991) ผลที่ตามมาคือ ระบบสังคมที่คัดเลือกคนที่มีความสามารถที่สุด หรือเก่งที่สุดเข้าทำงาน เกิดเป็นระบบสังคมที่ให้คุณค่ากับความสามารถ คนที่เก่งก็จะได้ค่าตอบแทนและโอกาสที่สูงกว่าคนอื่น (Brown & Tannock, 2009) ซึ่งสังคมที่แข่งขันกันด้วยความเก่งนี้ ส่งผลให้เกิดปัญหาสุขภาพในตัวของผู้เรียนตามมา เนื่องจากหากไม่เก่ง ก็ไม่สามารถหางานที่มั่นคงและได้รับการยกย่องได้ ผู้เรียนต้องคำนึงถึงปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและต้องแบกรับความคาดหวังของผู้ปกครอง ด้วยความรู้สึกว่าจะต้องดูแลพ่อแม่ญาติพี่น้องเมื่อตนเองเรียนจบและมีงานทำ จึงจะถือว่าประสบความสำเร็จในชีวิต

การศึกษานี้ยังพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ พบว่าตนเองอยู่ตรงกลางระหว่างสองวาทกรรม ‘ความมั่นคง’ และ ‘ความสุขและการค้นพบตัวเอง’ คือรับทั้งสองวาทกรรมอยู่ในความคิดความเชื่อของตน ในทางหนึ่งก็เชื่อความสำเร็จในการเรียนต้องมาจากการสอบเข้ามหาวิทยาลัยในสาขาและมหาวิทยาลัยที่ได้รับการยอมรับ นำมาซึ่งอาชีพที่มั่นคง เลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ แต่ในขณะเดียวกันก็มีความเชื่อด้วยว่า คนที่ประสบความสำเร็จคือคนที่ค้นพบสิ่งที่ตนเองชอบและมีความหลงใหล การค้นพบนี้ยังเกิดขึ้นตั้งแต่อายุน้อยเท่าไรยิ่งดี และต้องรู้จักก่อนจบชั้นมัธยมเพื่อที่จะรู้ว่า จะเรียนต่อในสาขาและมหาวิทยาลัยใดที่ตรงกับความหลงใหล (passion) ของตนเอง เพื่อเข้าเรียนในคณะนั้น มหาวิทยาลัยนั้น ให้ได้ ซึ่งทั้งสองวาทกรรมนี้ต่างทำงานร่วมกันในการส่งผลต่อสุขภาวะ

วาทกรรมที่ว่าด้วยความสำเร็จคือความมั่นคง ส่งผลต่อสุขภาวะของผู้เรียน ดังที่กล่าวไปข้างต้น ส่วนวาทกรรมที่ว่าด้วยความสำเร็จคือการค้นพบตนเองและการมีความสุขในชีวิต ก็เป็นวาทกรรมที่ทำงานอยู่ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะในความคิดความเชื่อของเยาวชน ความคิดที่ว่าต้องค้นหาตัวตนให้เจอ ต้องทำตามความฝันว่าชอบอะไร อยากทำงานอะไร อยากเรียนอะไร ตั้งแต่วัยรุ่น กลายเป็นความกดดันเมื่อนักเรียนยังไม่สามารถเลือกสาขาที่จะเรียนได้ หรือเมื่อเลือกสาขาที่จะเรียนได้แล้ว แต่ยังไม่ชัดเจนในเรื่องความชอบมากนัก ทำให้เกิดความกดดันว่าตนเองจะต้องค้นพบตนเองให้ได้ ยิ่งเมื่อเพื่อนรอบตัวและทางบ้านกดดันมากขึ้น ยิ่งเพิ่มความเครียดให้กับนักเรียน ด้วยความรู้สึกที่ว่าตนเองล้มเหลวที่ไม่สามารถค้นพบตัวเองได้ตั้งแต่วัยรุ่น วาทกรรมนี้ถูกเผยแพร่ ผลิตซ้ำและส่งต่อเพื่อตอกย้ำความจริง ผ่านสื่อต่างๆ ตามที่เห็นกันทั่วไป เช่น การที่สื่อชื่นชมนักเรียนที่สอบติดแพทย์หรือวิศวะยกย่อง การที่มีป้ายประกาศตามกำแพงโรงเรียนชื่นชมและติดรูปนักเรียนที่สอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ เป็นต้น

ซึ่งผลเชิงปฏิบัติการของวาทกรรมทั้งสองชุดนี้ ไม่ได้แสดงว่า หากเลือกเรียนต่อในสาขาหรือมหาวิทยาลัยตามวิถีคิดของวาทกรรมชุดไหน จะทำให้ผู้เรียนพ้นไปจากปัญหาด้านสุขภาวะ แต่ผลกลับเป็นในทางตรงข้าม ผู้เรียนอาจประสบปัญหาสุขภาวะ ไม่ว่าจะเลือกเรียนทางไหน การเลือกเรียนต่อในสาขาที่เป็นหลักประกันว่าจะมีอาชีพที่มั่นคงและเป็นที่ยอมรับ ก็อาจเกิดความเครียดที่ไม่แน่ใจว่าได้เรียนในสิ่งที่ตนเองรักและหลงใหล ในขณะเดียวกัน การเลือกเรียนต่อในสาขาที่คิดว่าเป็นสาขาที่ตนเองชอบ ก็อาจจะทิ้งคำถามไว้ในใจผู้เรียนว่า ที่เลือกไปนั้น เป็นตัวเลือกที่ถูกต้องที่สุดหรือไม่ จะมีอาชีพที่มั่นคงได้อย่างไร และตนเองมีความหลงใหล (passion) ในทางเลือกของตนเองเพียงพอหรือยัง

จากการศึกษาครั้งนี้ยังพบด้วยว่า เมื่อรวมกับการที่ระบบการเรียนในโรงเรียนไม่เอื้อให้นักเรียนได้ซึมซับประสบการณ์ที่หลากหลายและได้เรียนรู้เกี่ยวกับตัวเอง เนื้อหาการเรียนไม่เชื่อมโยงกับบริบทชีวิตจริง ทำให้นักเรียนขาดแหล่งข้อมูลที่จะช่วยในการค้นพบตัวเองหรือเห็นความเป็นไปได้ของเส้นทางอาชีพที่ชัดเจน

5.4 ความเหลื่อมล้ำทางสังคม และปัญหาสุขภาวะของผู้เรียน

ผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบต่อสุขภาวะของผู้เรียนยิ่งทวีมากขึ้นในกลุ่มผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีเศรษฐกิจต่ำ ผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้สูง จะมีความกดดันน้อยกว่า เนื่องจากมีทางเลือกในชีวิตภายหลังจากระบบมัธยมศึกษาปีที่ 6 มากกว่า ในขณะที่ผู้เรียนที่มาจากครอบครัวรายได้ต่ำกว่า จะเผชิญกับภาวะกดดัน เนื่องจากเชื่อว่าการมีการศึกษาในมหาวิทยาลัยและคณะที่ดี จะช่วยให้มีอาชีพที่มีรายได้สูงกว่า

สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของนักเรียนแต่ละคน จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อกระบวนการเลือกเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัย การเลือกเรียนต่อจึงจำกัดอยู่เพียงไม่กี่สาขา ตามความต้องการทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมในยุคนั้น โดยเฉพาะกับบรรดาที่พื้นฐานทางบ้านไม่ได้มีฐานะมากนัก ที่ต้องเลือกโดยคำนึงถึงการทำงาน ความมั่นคง และรายได้ เป็นสำคัญ ในขณะที่นักเรียนที่บ้านมีฐานะ จะมีสิทธิที่จะเลือกเรียนในสิ่งที่ชอบ ด้วยความมีทางเลือกมากกว่า ซึ่งสิ่งนี้ฉายภาพสะท้อนปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำในสังคม ที่ส่งผลต่อสุขภาวะของผู้เรียน

ในขณะเดียวกัน เมื่อสังคมมีลักษณะเป็นตลาดที่คัดเลือกคนที่มีทักษะขั้นสูง ผู้เรียนที่มีทุนในชีวิต (social capital) มากกว่า สามารถที่จะลงทุนทางการศึกษาได้มากกว่า และประสบความสำเร็จในการเรียนสูงกว่าผู้เรียนจากครอบครัวรายได้ต่ำ (Stage & Hossler 1988; Oldfield, 2007) ซึ่งในที่สุดแล้ว ผู้เรียนกลุ่มที่มาจากครอบครัวรายได้สูง จึงมีโอกาสในการได้งานมากกว่า และยิ่งส่งผลกลับมาให้สังคมมีความเหลื่อมล้ำเพิ่มมากขึ้น

5.5 การสอบเข้ามหาวิทยาลัย: สนามแข่งขันที่ต้องมีคนสำเร็จและคนล้มเหลว

การทำงานของวาทกรรมที่เกี่ยวกับตัวชีวิตความสำเร็จที่เป็นรูปธรรม นำไปสู่สังคมที่มีคุณวุฒิ การที่สังคมจะยอมรับในการประสบความสำเร็จ จะต้องเป็นหลักฐาน มีหมุดหมาย ที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้ ส่งผลให้การได้เรียนต่อระดับมหาวิทยาลัย ไม่แสดงถึงความสำเร็จเท่ากับการสอบเข้ามหาวิทยาลัยหรือการถูกตอบรับเข้าเรียนมหาวิทยาลัยได้ โดยเฉพาะการเข้ามหาวิทยาลัยซึ่งเป็นที่รู้จักว่าสอบเข้ายาก มีความท้าทาย แปลว่าประสบ

ความสำเร็จในการเรียนมากกว่าการเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยที่การแข่งขันไม่สูงเท่า การเข้ามหาวิทยาลัยที่การแข่งขันไม่สูง เช่นเอกชน ถูกมองว่าไม่ใช่ตัวชี้วัดความสำเร็จทางการเรียนของนักเรียน

ดังนั้น กระบวนการเข้าเรียนมหาวิทยาลัย ถึงถูกแปรสภาพไปเป็นสนามแข่งขัน ทั้งแข่งกับตนเอง และกับผู้อื่น ทำหน้าที่เป็นการทดสอบเพื่อการพิสูจน์ตนเอง (ordeal) ทั้งในมิติด้านความทรหดความพยายาม และความสามารถในการเรียน และเป็นจุดเปลี่ยนผ่านในการก้าวข้ามอุปสรรค (Threshold) ด้วยเหตุนี้ กระบวนการเข้ามหาวิทยาลัยปัจจุบันที่กินเวลายาวนานเกือบ 1 ปีเต็ม นับตั้งแต่เริ่มต้นเตรียมตัว การคัดเลือกที่มีหลายรอบ จนถึงการสอบและประกาศผล กลายมาเป็นพิธีกรรมเปลี่ยนผ่าน (rite of passage) (Turner, 1969) ซึ่งถ้าหากนักเรียนสามารถก้าวข้ามได้สำเร็จ และได้เข้าเรียนตามที่ตั้งใจ แปลว่า การเรียนที่ผ่านมาในชีวิตมัธยมของนักเรียนได้ประสบความสำเร็จแล้ว และเป็นเครื่องยืนยันได้ในระดับหนึ่งว่าจะประสบความสำเร็จในชีวิต

ภาพลักษณ์ของการเป็นบัณฑิตที่ประสบความสำเร็จ ไม่ได้เป็นความสำเร็จเฉพาะบุคคลในระดับปัจเจกแต่ผูกกับภาพลักษณ์ทางสังคม ในเรื่องของสถานะ ในขณะที่การไม่ประสบความสำเร็จของบุคคล ก็ถือเป็นความล้มเหลว (Christie, 2019) ซึ่งกรณีนี้ อาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากผลเชิงปฏิบัติของมายาคติที่ว่าด้วยความสำเร็จของผู้เรียน ที่ถูกผูกโยงเข้ากับการได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยที่ต้องการ กระบวนการประกอบสร้างความหมายของคำว่า “ความสำเร็จ” ของผู้เรียนดังที่ได้อธิบายในบทที่ 4 และบทที่ 5 นี้ ก่อให้เกิดการสร้างความหมายของ “ความล้มเหลว” ขึ้นมาเป็นคู่ตรงข้าม ซึ่งปรากฏว่าการประกอบสร้างเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพทางกาย ใจ ปัญญา ของตัวผู้เรียนเอง คนรอบข้าง และสังคมไทย โดยเกิดเป็นมายาคติว่า การที่สอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ เป็นตัววัดความสำเร็จของตัวนักเรียนและเป็นความสำเร็จของการเรียนที่ผ่านมามีทั้งชีวิต

ถ้ามหาวิทยาลัยนั้นคณะนั้นสอบเข้ายากและทำทนายสำหรับนักเรียนคนนั้นมากเท่าไร ยิ่งสื่อถึงความสำเร็จ ในขณะที่มหาวิทยาลัยที่สอบเข้าได้ไม่ยากนักหรือสามารถเข้าได้โดยไม่ต้องสอบเข้า นักเรียนที่เข้าไปเรียนบางส่วนยังรู้สึกถึงความสำเร็จของตนเองและเกิดความกังวลว่า อาจจะทำให้ได้งานทำยาก หรือได้งานที่รายได้ไม่มาก ก่อให้เกิดความกังวลในเรื่องความมั่นคงของชีวิต วาทกรรมเรื่องนี้ถูกผลิตซ้ำผ่านสื่อและการให้ความหมายร่วมระหว่างผู้ปกครองและนักเรียน ส่งผลให้การสอบเข้ามหาวิทยาลัยกลายเป็นสนามประลองฝีมือตัวเองหรือสนามแข่ง ดังที่ได้ยินจากผู้ให้ข้อมูลหลายคนใช้คำว่า “คู่แข่ง” ประเมินคู่แข่ง” เมื่อเล่าประสบการณ์การสอบเข้ามหาวิทยาลัยของตน เช่น “ถ้าคู่แข่งเค้าเตรียมตัวมาดี จะทำให้เราพลาดได้” (นร. S08) และเมื่อนักเรียนไม่สามารถสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ ก็จะมองว่าเป็นความผิดพลาด ความล้มเหลว หรือพยายามยังไม่พอ เช่น “คิดว่าเราต้องแก้ปัญหาที่ตัวเอง เราารู้สึกว่าตัวเองไม่ได้ขยันมากพอ” (นร. S 06) “เราเตรียมตัวมาไม่ตรงข้อสอบเอง เหมือนอุดรอยรั่วผิดจุด ท่อมันรั่ว น้ำมันก็ไหลออกมาอยู่แบบนั้น” (นร. S08) “ถ้าไม่มีที่เรียน สอบเข้าไม่ได้ ก็ารู้สึกว่าตนเองล้มเหลว” (นร. S07) การผูกความสำเร็จในการเรียนของนักเรียนแต่ละคนกับผลการสอบเข้ามหาวิทยาลัย ยังเป็นการผลิตซ้ำให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของตัวผู้เรียน ครอบครัว และสังคมรอบข้าง ที่จะต้องให้ความสำคัญ ความสนใจ และช่วยเหลือให้นักเรียนสามารถสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้

ข้อค้นพบข้างต้นนี้ ชี้ให้เห็นว่า นอกจากผลต่อสุขภาวะของนักเรียนอันเนื่องมาจากวาทกรรมสองชุดที่ให้ ความหมายกับความสำเร็จแตกต่างกันแล้ว อีกประเด็นหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดความกดดันในผู้เรียนนั้นเกิดจาก แนวคิดของสังคมไทยที่มองเรื่องความสำเร็จทางการเรียนและอาชีพว่าเป็นผลตอบแทนจากความพยายามของ บุคคลมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าสังคมไทยมีคำกล่าวที่ว่า “ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่ นั้น” ตลอดจนแนวคิดที่เป็นที่นิยมในปัจจุบัน เกี่ยวกับความพยายาม อดทน ไม่ย่อท้อ ที่จะบรรลุเป้าหมายตาม ความรักและความใฝ่ฝัน หรือ “Grit” (Duckworth, 2016) ซึ่งเป็นแนวคิดที่เชื่อเรื่องของความรัก “passion” และ “ความไม่ย่อท้อ” ว่าเป็นกุญแจแห่งความสำเร็จในชีวิต

แนวคิดดังกล่าว ซึ่งเชื่อว่าบุคคลสามารถกำหนดความสำเร็จของตนเองได้ โดยการขาดการพิจารณาถึง ปัจจัยระดับโครงสร้างที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ยิ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาวะของผู้เรียน เนื่องจากการจะประสบความสำเร็จได้นั้นขึ้นอยู่กับความพยายาม การอดทนของผู้เรียน โดยการขาดการพิจารณาถึงระบบการสอบ การ แข่งขัน และปัจจัยระดับนโยบาย และความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากโครงสร้างสังคม ซึ่งผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับ นักวิชาการหลายคน ที่ชี้ให้เห็นถึงวาทกรรมที่เกิดในช่วงเสรีนิยมที่ส่งผลให้เด็กในยุคสมัยนั้นมีภาวะกดดันตัวเอง เพราะรู้สึกว่าคุณภาพตัวเองไม่ดีพออยู่ตลอดเวลา (Nairn, Higgins & Sligo, 2012; Brown & Tannock, 2009)

5.6 ประโยชน์ของงานวิจัย

ประโยชน์ของงานวิจัยชิ้นนี้ มีทั้งในระดับองค์ความรู้ และระดับของข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ในส่วนของ ประโยชน์ในเชิงองค์ความรู้ งานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นถึงวาทกรรม และมายาคติในสังคมไทยเกี่ยวกับความสำเร็จ ของผู้เรียน โดยยกการสอบเข้ามหาวิทยาลัยเป็นกรณีในการศึกษา ซึ่งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังขาดองค์ความรู้ที่ สะท้อนให้เห็นถึงที่มาของวาทกรรมดังกล่าว ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นถึงพลังของวาทกรรมที่พัฒนาขึ้นใน สังคมไทย แต่ละยุคสมัย ที่มีปัจจัยทางด้านโครงสร้างทางสังคม แนวคิดในการบริหารจัดการ และแนวคิดใหม่ๆ ที่ เข้ามาสู่ประเทศไทยอันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงวาทกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย และส่งผลต่อความเชื่อของคนในสังคม โดยเฉพาะวัยผู้ปกครอง และวัยผู้เรียน ที่แตกต่างกัน ส่วนหนึ่งของปัญหาสุขภาวะ เกิดจากการขาดการทำความเข้าใจถึงความเชื่อของตนเอง ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อในสังคม และที่มาของความเชื่อดังกล่าวจน กลายเป็นมายาคติที่ส่งผลต่อความคิดและพฤติกรรมของคน

ในด้านของข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่ส่งเสริมให้วาทกรรมทั้งสองชุด เกี่ยวกับความสำเร็จยังคงดำรงและแข่งขันกันอยู่ โดยชี้ให้เห็นถึงค่านิยมในสังคมไทย และการขาดความเข้าใจของ ผู้ปกครองและนักเรียน และการขาดนโยบายระดับโรงเรียนในการช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบความถนัด และ สาขาอาชีพทางเลือกอื่นๆ

5.7 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการศึกษาพบว่า ส่วนหนึ่งของปัญหาสุขภาพในผู้เรียนเกิดจากการขาดความเข้าใจ ถึงความเชื่อของตนเอง ทั้งในกลุ่มผู้ปกครอง ครู และผู้เรียน ดังนั้นการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีคิดของสังคม ส่วนหนึ่งน่าจะช่วยให้เข้าใจที่มาของปัญหาสุขภาพเพิ่มขึ้น

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาสุขภาพอันเกิดจากความกดดันในการสอบเข้ามหาวิทยาลัย ประกอบไปด้วยผู้เรียน ผู้ปกครอง ครู และโรงเรียน ดังนั้นข้อเสนอแนะจึงมีต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ดังนี้

ผู้เรียน และผู้ปกครอง

เนื่องจากปัญหาความคาดหวังของผู้ปกครองส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพในยุคปัจจุบัน ซึ่งมีความแตกต่างจากยุคสมัยก่อน และผู้เรียนเอง ก็ไม่มีข้อมูล หรือประสบการณ์ที่ช่วยให้ค้นพบความสนใจและถนัดของตนเอง ดังนั้นผู้เรียนและผู้ปกครองควรมีข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพในปัจจุบัน และผู้เรียนควรมีโอกาสในการฝึกงาน หรือมีประสบการณ์ในอาชีพที่หลากหลาย

ครู

ครูควรมีบทบาทในการช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบความถนัด และความชอบ และสามารถแนะนำผู้เรียนถึงทางเลือกอื่นๆ ที่หลากหลาย รวมทั้งทำหน้าที่ร่วมกับผู้ปกครองในการช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพใหม่ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปจากยุคสมัยก่อน

โรงเรียน

โรงเรียน ควรวางเป้าหมายเพื่อพัฒนาตัวผู้เรียน มากกว่าการกำหนดเป้าหมายเป็นจำนวนผู้เรียนที่สามารถสอบเข้าได้ การประเมินคุณภาพโรงเรียน และคุณภาพครู ไม่ควรรีดยึดอยู่กับจำนวนนักเรียนผู้สอบได้ หากทำได้แล้ว จะทำให้บทบาทของโรงเรียนเป็นมากกว่าสถานที่ผลิตแรงงาน เพื่อเข้าสู่ตลาด แต่เป็นแหล่งบ่มเพาะ และหากโรงเรียนคำนึงถึงเป้าหมายหลักของการศึกษานี้ ก็จะทำให้มีนโยบายต่างๆ ที่ส่งมาที่ครู เช่นการกำหนดบทบาทของครู จะเปลี่ยนไป และโรงเรียนควรมีบทบาทในการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ปกครองและผู้เรียน ถึงเป้าหมายของการศึกษา

สังคม

การช่วยลดปัญหาสุขภาพ ควรเป็นสิ่งที่คนทั่วไปในสังคมตระหนักร่วมกัน มีความเข้าใจถึงชุดวาทกรรมที่ส่งผลต่อความเชื่อในสังคมไทย และสุขภาพของผู้เรียน สังคมควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริม และสนับสนุนให้มีระบบ โครงสร้าง นโยบายที่สนับสนุน เช่นจ้างงานการจ้างงานที่ควรพิจารณาเรื่องประสบการณ์ด้วย นอกเหนือจากคุณวุฒิ

เอกสารอ้างอิง

- Armstrong, T. (2006). The Best Schools: How Human Development Research Should Inform Educational Practice. The Association for Supervision and Curriculum Development (ASCD).
- Bahar, H. H. (2010). The effects of gender, perceived social support and sociometric status on academic success. *Procedia—Social and Behavioral Sciences*, 2, 3801–3805. doi: 10.1016/j.sbspro.2010.03.593.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1967). The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge. Garden City, N.Y: Doubleday
- Binkley, s. (2014). Happiness as Enterprise. An essay on neoliberal life. Albany: SUNY Press.
- Brown, P., & Tannock, S. (2009). Education, meritocracy and the global war for talent. *Journal of Education Policy*, 24(4), 377-392.
- Carter, S. L. (2006). The Development of Special Education Services in Thailand. *International Journal of Special Education*, 21(2), 32-36.
- CH7NEWS. (2562, 12 มีนาคม). สลดใจ! นักเรียน ม.3 ฆ่าตัวตายเพราะติด ร. เขียน จม.ลาเครียดกลัวต้องเรียนซ้ำชั้น. สืบค้นจาก <https://news.ch7.com/detail/331050>
- Christie, F. (2019). Competing voices: a Figured Worlds approach to theorising graduate perspectives on career success. *International Studies in Sociology of Education*, 28(3-4), 326-344.
- Cohen, P. S. (1969). Theories of myth. *Man: The Journal of the Royal Anthropological Institute*, 4(3), 337-353.

-
- Deutsch, M. "Minority Groups and Class Status as Related to Social and Personality Factors in Scholastic Achievement." *The Disadvantaged Child*. Edited by M. Deutsch, et al. New York: Basic Books, 1967.
- Duckworth, A. (2016). *Grit. The power of passion and perseverance*. London and New York: Simon and Schuster.
- Frey, B. S. (2010). *Happiness: A revolution in economics*. MIT press.
- Fry, G. W. (1980). Education and success: A case study of the Thai public service. *Comparative Education Review*, 24(1), 21-34.
- Fry, G. W. (2002). The evolution of educational reform in Thailand. In Second International Forum on education reform: Key factors in effective implementation to the Office of the National Education Commission, Office of the Prime Minister, Kingdom of Thailand.
- Fry, G. W., & Bi, H. (2013). The evolution of educational reform in Thailand: The Thai educational paradox. *Journal of Educational Administration*.
- Foucault, M. (1970). "The order of discourse," in *Untying the Text: A Post-Structural Reader*, 48-78. Edited by Robert Young. (1981). Boston: Routledge & Kegan Paul.
- Gale, T., & Densmore, K. (2002). Student Success and Failure: As a matter of fact or just how they are portrayed? *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 30(1), 7-23.
doi:10.1080/13598660120114940
- Goodman, J. (2013). The Meritocracy Myth: National Exams and the Depoliticization of Thai Education. *Sojourn: Journal of Social Issues in Southeast Asia*, 28(1), 101-131. Retrieved September 2, 2020, from <http://www.jstor.org/stable/43186948>
- Hofstede, G. (1984). National cultures revisited. *Asia Pacific Journal of Management*, 2, 22-28.
<http://dx.doi.org/10.1007/BF01732507>
- Ingram, N. (2011). Within School and Beyond the Gate: The Complexities of Being Educationally Successful and Working Class. *Sociology*, 45(2), 287-302.
-

- Jørgensen, M., & Phillips, L. (2011). *Discourse analysis as theory and method*. Los Angeles, CA: Sage.
- Kritcharem, N. (2019). Reality and Rhetoric of Changes in Thailand's University Admission Policy, 1999-2017, *Journal of Social Sciences, Naresuan University*, 15(1), 117-138.
- Lathapipat, D. (2018). Inequalities in educational attainment. In *Education in Thailand* (pp. 345-372). Springer, Singapore.
- Machin, S., McNally, S., & Wyness, G. (2013). Educational attainment across the UK nations: performance, inequality and evidence, *Educational Research*, 55:2, 139-164, DOI: 10.1080/00131881.2013.801242
- Miller, A. (2008). A critique of positive psychology – or ‘the new science of happiness.’ *Journal of philosophy of education* 42(3-4), 591-608.
- McDonald, M. & O’Callaghan, J. (2008). Positive psychology: A Foucauldian critique. *The humanistic psychologist* 36,127-142.
- Mulder, N. (1994). *Inside Thai society: an interpretation of everyday life*. Bangkok, Thailand: Duangkamol Press.
- Nairn, K. M., Higgins, J. F., & Sligo, J. (2012). *Children of Rogernomics: A neoliberal generation leaves school*. Otago University Press.
- Oldfield, K. (2007). Humble and Hopeful: Welcoming First-Generation Poor and Working-Class Students to College. *About Campus*, 11(6), 2–12. <https://doi.org/10.1002/abc.188>
- Peck, J. (2013). *Explaining (with) neoliberalism. Territory, politics, governance*. DOI:10.1080/21622671.2013.785365
- Pomerantz, S. & Raby, R. (2011). ‘Oh, she’s so smart’: girls’ complex engagements with post/feminist narratives of academic success. *Gender and Education*, 23(5), 549-564.
- Reich, R. (1991). *The work of nations*. New York: Vintage.

- Rose, N. (1996). *Inventing our selves: Psychology, power, and personhood*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sangsubhan, K. (1998). Thailand's macroeconomic framework and competitiveness: current understanding and new policy considerations. In: Witte, J., Koeberle, S. (Eds.) *Competitiveness and Sustainable Economic Recovery in Thailand*. Background Papers for the Conference "Thailand's Dynamic Economic Recovery and Competitiveness", Bangkok, May, vol. II. Office of the National Economic and Social Development Board and the World Bank Thailand Office, pp. 23–29.
- Sheldon, K. M., & King, L. (2001). Why positive psychology is necessary. *American psychologist*, 56(3), 216.
- Stage, F., and D. Hossler. 1988. Differences in family influences on college attendance plans for male and female ninth graders. *Research in Higher Education* 30: 30115.
- Tapanya, S. (2011). Attributions and Attitudes of Mothers and Fathers in Thailand. *Parenting*, 11, 190 - 198.
- Thaipublica. (2562, 14 เมษายน). หัวอกพ่อแม่ “เฝ้าลูกเรียนกวดวิชา” ...ออกจากงาน เสียเวลา เสียรายได้ เท่าไหร่ก็ยอม. สืบค้นจาก <https://thaipublica.org/2019/04/tutor-student-thailand/>
- Turner, V. W. (1969). *The ritual process: Structure and anti-structure*. Chicago: Aldine.
- Vallance, S. (1999). Performance appraisal in Singapore, Thailand and the Philippines: A cultural perspective. *Australian Journal of Public Administration*, 58(4), 78-95.
- Witte, J. (2000). Education in Thailand after the crisis: A balancing act between globalization and national self-contemplation. *International Journal of Educational Development*, 20(3), 223-245.
- World Development Sources. (1998). *Thailand - Education achievements, issues, and policies (English)*. Washington, D.C. : World Bank Group.
<http://documents.worldbank.org/curated/en/605431468777588612/Thailand-Education-achievements-issues-and-policies>

- กรุงเทพธุรกิจ (2561, 8 มกราคม). เครียดสอบเข้าหาไล้ไม่ได้ผูกคอตาย แม่-ยายรับป่นต่อว่า. สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/787852>
- กิตติชัย เกษมสานต์. (2556). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกมหาวิทยาลัยรัฐบาลของนักเรียนมัธยมปลายในกรุงเทพมหานคร. วารสารคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล, 16(1), 189-202.
- ชนิษฐา แผนสนิท. (2551). การศึกษาผลการตัดสินใจเลือกมหาวิทยาลัยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โครงการความร่วมมือทางวิชาการระหว่างโครงการศึกษานานาชาติ โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเอเซีย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ข่าวชาวบ้าน. (2561, 12 ธันวาคม). เด็ก ม.6 เครียดมาก อ่านหนังสือไม่ทัน เก่งไม่เท่าคนอื่น เอาปิ่นจ๋อชิงหมั้วตัวเองเสียชีวิต. สืบค้นจาก <https://social.tvpoolonline.com/news/93417>
- ข่าวสด. (2560, 10 เมษายน). นำชื่นชมอนาคตของชาติ เด็กเก่งสอบติดคณะแพทยกห้อง!. สืบค้นจาก https://www.khaosod.co.th/monitor-news/news_292358
- จิตติ เอื้อนการกิจ. (2562). การสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยของจีน (เกาเช่า): มุมมองเชิงอำนาจ. วารสารปัญญาวิวัฒน์. 10(1), 279-287.
- ชนิดา ยอดสาตี และกาญจนา บุญสง. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในสังกัดสภานักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 2. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 9(1), 1208-1223.
- เดลินิวส์ (2559, 7 มิถุนายน). ไม่แพ้เมืองกรุง/นร.อุดรฯก็เก่ง ติดแพทย์เกือบยกห้อง20คน. สืบค้นจาก <https://www.dailynews.co.th/regional/501307>
- ทรงธรรม ชีระกุล, วันวิสาข์ แก้วสมบูรณ์, เสาวนีย์ แสงสีดำ, วารุณี ทิพโอสถ, ศศิธร ดีใหญ่ และ โสภิน วัฒนเมธาวิ. (2556). ปัจจัยในการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยทักษิณ. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 13(2), 48-61.
- ไทยรัฐ. (2559, 7 มิถุนายน). ยกนิ้วให้คนเก่ง! โขเชียลชม นร.ศึกษานารี สอบตรง-แอดมิชชั่นติดยกห้อง. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/content/633720>

- ไทยโพสต์. (2562, 14 มีนาคม). ตีแผ่ปัญหาโรคซึมเศร้าในวัยรุ่น เผยมีมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งมีเด็กคิดฆ่าตัวตาย6% สาเหตุหลักเครียดการเรียน หมอจิตเวชยื่นรักษาได้เหมือนโรคหวัด. สืบค้นจาก <https://www.thaipost.net/main/detail/31341>
- บุหงา วัฒนนะ. (2561). จะปฏิรูปใครก่อนดี จึงจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 5(1), 61-76.
- ปฐมา อาแว, มนสิการ เปรมปราชญ์ และพิศมัย เพียรเจริญ. (2553). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัย และผลการเรียนระดับมหาวิทยาลัย กับ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของบัณฑิตมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี ปีการศึกษา 2546-2550 (รายงานวิจัย). ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี.
- ประคอง พลสิทธิ์. (2560). การประยุกต์กระบวนการ อาร์ ที ไอ เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียน. *Journal of Education Khon Kaen University (Graduate Studies Research)*, 11(2), 151-163.
- เนชั่น. (2561, 8 มกราคม). นักเรียนเครียด! สอบเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้ตัดสินใจผูกคอตับ. สืบค้นจาก <https://www.nationtv.tv/main/content/378594986/>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2559, 18 สิงหาคม). จ่ายเกือบ “1 แสน” ให้ลูกกวาดวิชา 1 เทอมเข้ามหาวิทยาลัย!. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/specialscoop/detail/9590000027531>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2559, 6 กันยายน). จิตแพทย์ช็อกอยากดั้นลูกเลือกมหาวิทยาลัย นักเรียนแพทย์ฆ่าตัวตายมีให้เห็น ! สืบค้นจาก <https://mgronline.com/specialscoop/detail/9590000089342>
- ผู้จัดการออนไลน์ (2561, 19 สิงหาคม). เรียนไม่เก่ง โดนล้อ โรคซึมเศร้า” เกะปมโศกนาฏกรรม “เด็กฆ่าตัวตาย”. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/live/detail/9610000082849>
- พดุม มิ่งศุภกุล. (2561, 10 สิงหาคม). เรียนเก่งเชื่อว่าทำงานเป็น. สืบค้นจาก <https://web.tcdc.or.th/th/Articles/Detail/เรียนเก่งเชื่อว่าทำงานเป็น>
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. (2516). *พัฒนาการของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภุชงค์ เหล่ารุจิสวัสดิ์. (2561, 9 เมษายน). สื่อสารให้เข้าใจความเครียดในเด็กวัยรุ่น. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
สืบค้นจาก <https://www.chula.ac.th/cuinside/7625/>

รุจิรา คงนุ้ย. (2562). การศึกษาองค์ประกอบที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 9(2), 245-256.

วิทยากร เชียงกูล. (2562, 17 มิถุนายน). ปัญหาหลักของการศึกษาไทย. *กรุงเทพธุรกิจ*. สืบค้นจาก
<https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/647483>

วันทนิย์ โพธิ์กลาง และ อุทุมพร ไฉนลาด. (2558). แรงจูงใจในการเลือกเข้าศึกษาในระดับปริญญาตรี คณะ
สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. *วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ*. 2(2). 111-134

ศรายุทธ เพ็ชรซีก. (2553). ปัจจัยปัจจัยทางครอบครัวที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับ
มัธยมศึกษาตอนต้น : ศึกษากรณีโรงเรียนมีนประสาทวิทยาเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร ภาคนิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

สุจิตรา อูร์ตันมณี และ สุภาวดี เลิศสำราญ. (2560). ความเครียด วิตกกังวล และภาวะซึมเศร้าของนักเรียนวัยรุ่นที่
เตรียมตัวสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัย. *วารสารการพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต*. 3(2), 78-94.

สรวงมณฑ์ สิทธิสมาน. (2562, 13 มีนาคม). เด็กฆ่าตัวตาย เพราะระบบการศึกษาหรือครอบครัว. *กรมสุขภาพจิต*.
สืบค้นจาก <https://www.dmh>

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ . 2540. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ
ฉบับที่ 8. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพฯ.

อุรปรีดิ์ เกิดในมงคล, ทศพร มณีศรีขำ และ พาสณา จุฬรัตน์. (2556). การศึกษาลักษณะความคาดหวังทาง
การศึกษาของนักเรียนวัยรุ่นใน กรุงเทพมหานคร. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์* 39(2): 54-65